

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

FILOZOFICKÁ FAKULTA

Katedra mediálních a kulturních studií a žurnalistiky

MAGISTERSKÁ DIPLOMOVÁ PRÁCE

**BIOGRAFICKÝ VÝZKUM DIGITÁLNÍHO NOMÁDSTVÍ
V ČESKÉ REPUBLICĚ**

BIOGRAPHICAL RESEARCH OF DIGITAL NOMADISM IN THE
CZECH REPUBLIC

Vedoucí magisterské diplomové práce: Mgr. Zdeněk Sloboda

Vypracovala: Bc. Zuzana Šumlanská

OLOMOUC 2016

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem magisterskou diplomovou práci zpracovala samostatně pod vedením Mgr. Zdeňka Šlobody, uvedla všechny použité literární a odborné zdroje a dodržovala zásady vědecké etiky. Celkový počet znaků je 166 965.

V Olomouci dne 20. dubna 2016

Zuzana Šumlanská

.....

Na tomto místě bych ráda poděkovala Mgr. Zdeňku Slobodovi za metodické vedení diplomové práce a připomínky při jejím vypracování, za trpělivost a cenné odborné rady. Dále všem komunikačním partnerům, kteří participovali na vzniku této diplomové práce.

ABSTRAKT

Naše magisterská diplomová práce se zabývá fenoménem digitálního nomádství. Cílem této práce je odpovědět na hlavní výzkumnou otázku, co je to digitální nomádství. Na základě kvalitativního výzkumu jsme se také snažili odpovědět na vedlejší výzkumné otázky týkající se pracovního, volného a vázaného času digitálních nomádů.

KLÍČOVÁ SLOVA: digitální nomádství, modernita, globalizace, kvalitativní výzkum, zakotvená teorie

ABSTRACT

This diploma thesis deals with the phenomenon of digital nomadism. The aim of this diploma thesis is to answer the main question - what is a digital nomadism. Based on qualitative research, we tried to answer secondary research questions relating to labor, free and bound time of digital nomads.

KEY WORDS: digital nomadism, modernity, globalization, qualitative serearch, grounded theory

OBSAH

ÚVOD

1	Nomádství jako pojem.....	3
2	Proměny společností během historie	3
2.1	Společnosti lovců a sběračů.....	4
2.2	Pastevecké a zemědělské společnosti	4
2.3	Tradiční společnosti.....	5
2.3.1	Tradiční společnosti a kočovnictví	5
2.4	Moderní společnosti.....	5
2.4.1	Moderní společnosti a kočovnictví.....	6
2.4.2	Vznik národních států a omezení možnosti přesouvání	6
3	Modernita	7
3.1	Postindustriální společnost	8
3.2	Modernita v pojetí Anthonyho Giddense	8
3.3	Modernita jako tekutost	9
3.3.1	Tekutá modernita a nomádství	10
3.4	Prostor a čas v období modernity	11
4	Předsudky týkající se kočovnictví.....	13
5	Odbočka k makroekonomické metodice	13
6	Globalizace a měnící se svět.....	15
6.1	Nejdůležitější faktory ovlivňující globalizaci.....	16
6.2	Vznik informačních a komunikačních technologií	17
6.2.1	Internet.....	18
6.3	Technologický determinismus jako jiný pohled na globalizaci	18
6.3.1	Jak rozumět médiím a globální vesnici.....	19
7	O nomádství: Iniciační toulky	20
7.1	Opětovné vynořování archaických struktur	20
7.2	Nomádství jako cirkulace a tekutost.....	21

8	Současné podoby nomádství	21
8.1	Hippies	22
8.2	New Age Travellers	22
8.3	Technotravellers	22
8.4	Urban nomádi	22
8.5	Digitální nomádství – nejasnost pojmu	23
9	Sociální skupina.....	23
9.1	Funkce skupiny	23
9.2	Znaky skupiny	24
10	Sociologie životního stylu	24
10.1	Životní styl jako předmět zkoumání.....	25
10.2	Obsah pojmu	25
10.2.1	Čím se zabýváme.....	25
10.2.2	Subjekt.....	26
10.2.3	Jak členit čas	26
10.2.4	Prostor.....	26
10.2.5	Sociální vazby	27
10.2.6	Regulátory	27
10.2.7	Finance	27
10.2.8	Vize.....	27
10.3	Tři specifické časové dimenze životního stylu	27
10.3.1	Čas pracovní	27
10.3.2	Čas vázaný	28
10.3.3	Čas volný	28
10.3.4	Společnost volného času.....	29
10.4	Alternativní přístup – životní sloh.....	29
11	Teorie subkultur.....	29
12	Na závěr teoretických úvah	30
13	Sociologická imaginace	32
14	Struktura výzkumného procesu	33

15	Volba výzkumného tématu	34
16	Stanovení cílů výzkumu	34
17	Výzkumné otázky	35
18	Zvolené metody práce	36
18.1	Kvalitativní výzkum.....	36
18.2	Kvalitativní formy dotazování	36
18.3	Hlubkový nestrukturovaný rozhovor	37
18.4	Biografický výzkum.....	37
18.5	Zakotvená teorie (grounded theory).....	38
18.5.1	Průběh výzkumu podpořené zakotvenou teorií	38
18.5.2	Proces vytváření zakotvené teorie	39
18.5.3	Otevřené kódování.....	40
18.5.4	Axiální kódování	40
18.5.5	Selektivní kódování	40
19	Výzkumný vzorek	40
19.1	Metoda sněhové koule.....	41
19.2	Informovaný souhlas	41
20	Etika výzkumu.....	41
21	Charakteristika výzkumného vzorku.....	42
21.1	Petr	42
21.2	Matouš.....	43
21.3	Linda.....	43
21.4	Dan	43
21.5	David	44
21.6	CzechGeekOnTheWay.....	44
22	Zpracování rozhovorů	44
23	Poznámka na závěr	45
24	Výsledky výzkumu	47
24.1	Digitální nomádství	47
24.1.1	Seznámení s pojmem	47

24.2	Realizace digitálního nomádství	49
24.2.1	Realizace	49
24.2.2	Výběr země	49
24.2.3	Rytmus	50
24.2.4	Důvody	51
24.3	Digitální nomádství a pracovní čas	56
24.3.1	Pracovní doba	56
24.3.2	Pracovní místa	58
24.3.3	Pracovní nástroje	59
24.4	Digitální nomádství a volný čas	59
24.4.1	Trávení volného času	60
24.4.2	Vnímání víkendu	61
24.4.3	Vnímání dovolené	62
24.5	Digitální nomádství a vázaný čas	62
24.5.1	Bydlení	63
24.5.2	Jídlo	63
24.5.3	Dopravní prostředky	64
24.6	Tekutost nomádství	64
24.6.1	Budoucnost	65
24.6.2	Domov	65
24.6.3	Negativa	66
25	Shrnutí analytické části	67
26	Diskuze	69

ZÁVĚR

SEZNAM LITERATURY

SEZNAM INTERNETOVÝCH ZDROJŮ

ÚVOD

Na počátku všeho byl vynález prvního použitelného zdroje elektrické energie. V roce 1800 se podařilo Alessandru Voltovi sestavit galvanický článek, později pojmenovaný jako Voltův sloup. Od toho okamžiku se začíná psát historie praktického využití elektřiny. V první polovině 19. století dochází k teoretickému prozkoumávání vlastností elektrické energie, ve druhé polovině 19. století lidé jako Thomas Alva Edison, Nikola Tesla nebo v našem kontextu František Křížik aplikují poznatky do praxe a vznikají první generátory, obloukové lampy, žárovky a telefony.

Naprostou revolucí na poli elektrické energie bylo objevení tranzistorového jevu. Experiment potvrzující tento jev uskutečnili 16. prosince 1947 v Bellových laboratořích John Bardeen, William Brattain a William Shockley. Tranzistor se pak díky svým vlastnostem stal součástí veškerých elektrických zařízení. V současné době tvoří procesor každého počítače, chytrého telefonu či tabletu neuvěřitelné množství takových minitrazistorů.

Tento rozvoj moderních technologií (včetně celosvětového rozšíření internetu) a komunikačních prostředků dospěl do okamžiku, ve kterém se nám otevírají netušené možnosti využití.

Pro určitou skupinu lidí jsou osobní počítač a internet jediné nástroje, které potřebují ke své práci. Díky vysoké možnosti mobility těchto technologií pak může tato skupina lidí pracovat z jakéhokoliv místa na světě, kde je elektrická energie a internet. Čím dál více lidí si tyto své možnosti uvědomuje a využívá je ve svůj prospěch.

Tento celosvětově rozšířený fenomén se jmenuje digitální nomádství, které je také tématem předkládané diplomové práce. Jelikož je pojem digitální nomádství odvozen od klasického pojmu nomádství, budeme se v teoretické části této práce stručně zabývat historickou podobou tohoto fenoménu, jeho proměnami a vnímáním v různých epochách.

Dále se pokusíme tematizovat problematiku digitálního nomádství z hlediska sociologických teorií. Například Marshall McLuhan v úvodu své knihy *Jak rozumět médiím* popisuje situaci týkající se technologie závislé na elektřině: „*V mechanických obdobích jsme dosáhli prostorové extenze svého těla. Po více než století elektrické technologie jsme dnes globálně rozšířili samotnou svoji centrální nervovou soustavu, čímž jsme – alespoň na naší planetě – zrušili prostor a čas.*“ (McLuhan 2011: 15)

Budeme se snažit najít koncepty, které vysvětlují rozvoj moderní společnosti a nových technologií, a které ve svém výsledku umožnily vzniknout fenoménu jako je digitální nomádství. Zaměříme se především na ústřední pojem modernity, která nejprve kočovný styl života téměř odsoudila k zániku, ale záhy mu poskytla prostředí a nástroje, díky kterému nomádství, byť v transformované podobě, chytlo druhý dech. Zdá se, že zásadní roli v období modernity hraje proměna ve vnímání prostoru a času. Těmito dvěma aspekty, objevujícím se u mnoha autorů, budeme věnovat zvýšenou pozornost.

V posledním oddílu této teoretické práce popíšeme některá současná společenství, vykazující znaky novodobého nomádství (především The New Age Travellers, Urban Nomads). Dostaneme se také k sumarizaci dosavadních poznatků, týkajících se našeho tématu práce a nalezení východisek pro metodickou a praktickou část.

Metodická část nám pomůže utřídit si poznatky v oblasti metod kvalitativního výzkumu, který byl v rámci této práce realizován.

V praktické části se pokusíme odpovědět na hlavní výzkumnou otázku, co je to digitální nomádství. Budeme se tento pojem snažit naplnit relevantními kategoriemi a obsahem. K dosažení našeho cíle využijeme metodu nestrukturovaných biografických rozhovorů s digitálními nomády. Jejich výpovědi pak analyzujeme a následně vytvoříme zakotvenou teorii. Pokusíme se také odpovědět na vedlejší výzkumné otázky.

TEORETICKÁ ČÁST

V teoretické části této magisterské diplomové práce se budeme zabývat základními pojmy a teoretickými koncepty popisující nomádství, které nám budou sloužit jako východiska k uchopení problematiky digitálního nomádství.

1 Nomádství jako pojem

Jelikož pojem digitální nomádství vychází z určitého základu, je důležité definovat nomádství v jeho všeobecném slova smyslu. Pokud se pokusíme vyhledat pojem nomád v encyklopedii, ta nás okamžitě odkáže na český ekvivalent tohoto slova – kočovník. *„Kočovníci, nomádi - etnog. skupiny chovatelů dobytka, popř. lovci a sběrači, kteří se stěhují se stády, nebudují si trvalá sídla, v rámci určitého území putují v závislosti na klimatických podmínkách.“* (Všeobecná encyklopedie 1996: 125) Toto je tradiční a nejvšeobecnější definice pojmu nomád. Podobnou, avšak stručnější definici nalezneme v Akademickém slovníku cizích slov, kde se kočovník definuje jako ten, *„kdo žije kočovným životem, nomád.“* (Akademický slovník cizích slov 1997: 393)

Kočovníci jsou tedy osoby seskupené do komunit, které se neustále přesunují z místa na místo bez nutnosti usadit se a disponovat trvalým sídlem. V minulosti byly mnohé kultury kočovnické, které kvůli utváření moderních států a vzniku průmyslových společností zmizely. (Kokaisl 2011: 11) Historicky je však kočovnický styl života starší než usedlý.

Samotné kočovníky rozlišujeme na dva hlavní směry. Prvními jsou pastevečtí kočovníci, kteří přežívali díky chovu dobytka. Ti se museli přirozeně přesouvat s dobytkem, kvůli pravidelné obnově pastvy. Kočovní nomádi naopak cestovali od města k městu a přežívali díky krátkodobým pracím, řemeslům a obchodu.

2 Proměny společností během historie

Lidské společnosti prochází neustálou proměnou. Tyto proměny měly zásadní vliv na vnímání kočovného způsobu života. V následující kapitole si popíšeme okamžik, kdy se poprvé objevuje kočovný styl života. Představíme si základní charakteristiky takové společnosti. Budeme sledovat naše téma v různých historických epochách.

K pochopení fenoménu kočovnictví a jeho moderních podob, jako je digitální nomádství, potřebujeme znát historické pozadí vývoje společností. S proměnami společností taktéž

dochází ke změnám v subjektivním vnímání kočovného způsobu života většinovou společností. Během historie tak můžeme vysledovat několik zásadních milníků, mezi něž patří vznik čisté kočovné společnosti lovců a sběračů, neolitická revoluce nebo příchod moderní společnosti.

2.1 Společnosti lovců a sběračů

V naší historii můžeme jako první identifikovat předmoderní společnosti a mezi nimi společnosti lovců a sběračů. Takové společnosti se objevují zhruba 50 000 let př. n. l. a přežívají, byť v minimální míře (např. v oblastech dnešní Oceánie), dodnes. Společnosti lovců a sběračů se běžně skládá z malého počtu lidí, živících se lovem, rybařením a sběrem plodin divokých rostlin. (Giddens 2013: 112-114) Tyto formy společenstev nehromadí materiální statky, materiální rozdíly mezi jednotlivci jsou minimální, provádějí náboženské a rituální úkony. Tyto společnosti se také vyznačují neustálým pohybem.

Charakteristickým rysem těchto společností je pevně daná dělba práce mezi muži a ženami, důraz na spolupráci a absence institucí. Poslední rys je pro nás zcela zásadní. Je třeba si uvědomit, že neexistovaly žádné národní státy a organizace a tím analogicky ani žádné pevně vytyčené hranice, které by znamenaly omezení pohybu.

2.2 Pastevecké a zemědělské společnosti

Zhruba od 12 000 př. n. l. začíná převládat jako hlavní zdroj obživy chov domácích zvířat nebo obdělávání půdy. Tento jev je pojmenován australským archeologem Verem Gordonem Childem jako neolitická revoluce.

Dochází zde tedy ke členění na pastevecké společnosti a zemědělské společnosti. Zatímco jsou zemědělci navázáni na jejich půdu a tudíž jedno místo, pastevcí migrují podle změn ročních období. Pastevecké společnosti se objevily a dodnes přežívají především v oblastech Afriky, Blízkého Východu a Střední Asie.

V čele takových seskupení stojí náčelníci, zemědělské společnosti jsou založeny na existenci venkovských sídel bez měst. Zemědělský typ společnosti také začíná díky usedlosti shromažďovat větší množství majetku a vznikají rozdíly mezi jednotlivými jedinci ve společnosti. Od neolitické revoluce se dějiny lidstva dají charakterizovat jako dějiny usedlého způsobu života. (Kokaisl 2011: 11)

2.3 Tradiční společnosti

Tradičními společnostmi nebo civilizacemi máme na mysli taková seskupení, která se postupně objevují od 6 000 př. n. l. a zanikají nejpozději v 19. století. Tyto útvary charakterizuje rozvoj měst, objevují se výraznější majetkové rozdíly, dokonce mocenské nerovnosti, v čele takových útvarů stojí králové nebo císaři a objevují se zárodky vládních aparátů. Dochází k vynálezu písma a možnosti zapisování vědecký poznatků. Tyto civilizace se objevují nejčastěji v úrodném povodí řek, jako jsou Indus a Ganga, Nil, Žlutá řeka apod.

2.3.1 Tradiční společnosti a kočovnictví

Je zajímavé sledovat proměny kočovnictví v průběhu dějin. Například v období starověkého Řecka působilo mnoho umělců, filosofů a učenců, kteří putovali od města k městu. „*Ti všichni přispívají k tomu, že v lidských duších se rozvíjí pocit společné kultury a etnické solidarity mezi obcemi.*“ (Maffesoli 2002: 56) Toto chování podporuje mezi propojenými společenstvími neinstitutivní vztah a společnou kulturu.

Musíme náležitě zdůraznit skutečnost, že tito tuláci neměli žádnou státní příslušnost. Putování tedy znamenalo svobodu. „*Podstata řeckého světa spočívá na dialektice mezi zakořeněností obce a nezávislostí, neřkuli kosmopolitismem.*“ (Maffesoli 2002: 5)

Můžeme směle tvrdit, že toto byl jeden z aspektů, díky kterému se starověká řecká společnost stala základem a vzorem pro celou západní civilizaci. Síla antického světa spočívá v jeho otevřenosti. Tulák disponuje silou vnášet do společnosti neotřelé myšlenky a originální řešení problémů, která by lidé z uzavřeného společenství nemohla vygenerovat. Díky vlivu těchto putujících osob docházelo k velkému obohacování usedlé společnosti, která tak nezaostávala, ale naopak se rozvíjela.

2.4 Moderní společnosti

S příchodem industrializace definitivně zanikly veškeré tradiční společnosti a začíná se psát nová kapitola lidských dějin, která je naprosto odlišná od všech předchozích.

Společnosti v takovém světě nazýváme průmyslové nebo také moderní. Tyto formy lidského soužití už nejsou založeny z velké části na zemědělství, ale moderní technologie velmi rychle transformují každý aspekt lidských životů. Většina členů moderních společností pracuje v tzv. sekundárním sektoru hospodářství (průmyslu). Jedinci žijí převážně ve velkých městech a život nám řídí rozsáhlé a složité státní aparáty, organizace a instituce.

Rozvoj takových aparátů měl vést k novým a efektivnějším formám vlády, než můžeme znát z tradičních společností. Vznikají národní státy, které „jsou politickými komunitami, jež jsou navzájem odděleny jasně vytyčenými hranicemi, nikoliv jen vágními pohraničními oblastmi, které oddělovaly tradiční státy. Národní vlády mají široké pravomoci, pokrývající mnoho stránek občanského života. Sestavují zákony, které platí pro všechny, kdo žijí uvnitř státních hranic.“ (Giddens 2013: 118)

2.4.1 Moderní společnosti a kočovnictví

V kontextu Evropy vznikala represivní opatření ve formě zákonu proti kočovnictví například ve Francii (zaměřen proti kočovníkům a jejich způsobu života) a Bavorsku (výslovně zaměřen proti etniku cikánů). V Československu byl schválen „Zákon o potulných cikánech a podobných tuláčích“ v roce 1927. (Fafejta 2007: 93) Tato opatření dokládají naše teze o zvyšujícím se podílu moci, dohledu a trestu v moderních společnostech.

2.4.2 Vznik národních států a omezení možnosti přesouvání

V konceptu nomádství od Maffesoliho nalezneme jedno hlavní poselství, které tvrdí, že nomádství se táhne celými dějinami lidstva od počátku až do současnosti. Toto tvrzení můžeme podpořit naší kapitolou Proměny společností během historie.

Podle Maffesoliho je nomádství také prastarý archetyp, který je vlastní každému individu a vrací se v cyklech. (Maffesoli 2002: 16 – 17) Kočovní styl života v určitých okamžicích dějin dominuje, posléze postupně ustupuje na pozadí, aby byl v období moderních společností dokonce perzekuován.

V moderní společnosti je lidská svoboda omezená nejrůznějšími restriktivními mechanismy vládních institucí, na jejichž základech stojí státní zřízení. Teoreticky takový koncept kontroly popsal za pomoci Panoptikonu v díle Dohlížet a trestat Michel Foucault. (Foucault 2000: 345 - 348) „Foucault ukazuje, jak byly určité sociální skupiny a jedinci identifikováni a marginalizováni skrze svůj způsob života. Cílem z toho plynoucích mocenských diskurzů přitom nebylo odstranit jedince příslušející do těchto skupin, ale eliminovat tyto skupiny coby nositele »škodlivého« způsobu života.“ (Fafejta 2007: 95)

V praktickém světě rozumíme národním státem konkrétní útvar rozšířený v moderní době. V takovém státě disponuje vláda suverénní centralizovanou mocí na pevně vymezeném území a obyvatelstvo tvoří občané, považující se za národ toho daného státu. První národní státy začaly vznikat v Evropě, ale v současnosti je tento model státu rozšířený do celého světa.

Národní státy, vznikající v kontextu moderních společností, se zásadně liší od tradičních civilizací, které jsme si popsali v kapitole Tradiční společnosti. Mezi základní prvky národních států, které je odlišují od tradičních forem uspořádání státu, patří suverenita, občanské uspořádání a nacionalismus. (Giddens 2013: 903)

Území byla v minulosti nejasně definována a míra kontroly z hlediska vlády byla nízká. Suverenita pak přináší svrchovanou moc v určité přesně vymezené oblasti.

V moderních společnostech také tvoří obyvatelstvo občany státu, kteří mají všichni jednotná práva a povinnosti. Dnešní občané jsou začleněni do složitého aparátu a systému států.

V kontextu nacionalismu a určitého uvědomění naší státní příslušnosti se rozvíjí soubor symbolů a názorů, které referují k naší příslušnosti. Vzniká tak národní identita, která se formuje v moderních společnostech, a díky ní se identifikujeme s daným státem.

3 Modernita

V následující kapitole představíme koncept, vznikající v kontextu popisování současného stavu lidské společnosti a jejího historického vývoje. Modernitou vysvětlujeme jevy a fenomény, které se objevují v moderních společnostech. V následující kapitole si podrobněji vysvětlíme, co je to modernita. Zjistíme, že nemáme jediný koncept modernity, ale různí autoři mají různá pojetí.

Bližší seznámení s modernitou a jejími klíčovými pojmy nám pomůže především v analytické části práce. Tento konstrukt nám dá totiž rámec a optiku, skrze kterou můžeme nahlížet na téma. Obeznamování s pojmy získáme představu, jaké kategorie by mohly hrát v našem výzkumu roli. Pokusíme se tím tedy rozšířit naše obzory a možnosti zkoumání, zároveň pak eliminovat „výzkumnickou slepotu.“

V modernitě jsou „...umocněny určité vlastnosti odpovídající hledisku, jež bylo v daném zkoumání přijato, přičemž od jiných vlastností pokládaných za nepodstatné se abstrahuje a jsou eliminovány.“ (Kłoskowská 1967: 93) Modernita je takřka ideální typ, teoretickou konstrukcí, ve weberovském slova smyslu, která je vytvořena z výzkumných a teoretických důvodů.

Stejně jako mnoho dalších pojmů, modernita trpí značnou rozvolněností a nejasností významu. Na druhou stranu příliš ostré hranice termínu také nesvědčí, protože se tím připravujeme o možnost tímto konceptem postihnout mnoho zajímavých fenoménů.

„Nejmenším společným jmenovatelem modernity je zkoumání přítomné doby a současné společnosti.“ (Martuccelli 2008: 5) Modernitou budeme chápat nejméně následující: současnou společnost a přítomný čas.

Chápání modernity výhradně jako „tady a teď“ je vhodné ještě rozšířit. „*Modernita se však neomezuje na bytí v současnosti, není pouhým zkoumáním povahy světa nebo přítomnosti jako takové. (...) V tomto zkoumání má pojem aktuálnosti dva odstíny. (...) Na jedné straně se současnost stává svrchovaným zdrojem, a priori nejvyšším, hodnotou proti minulosti, která je minulosti nadřazená, a navzdory jakkoli zásadnímu přání modernistů vytvořit přítomnost existující pouze ve vztahu k sobě samé, se vědomí přítomnosti nepřestává vytvářet ve složitém vztahu k minulosti.*“ (Martuccelli 2008: 6)

Dochází zde k rozkolu s pojmem historické současnosti, „*protože se definovala jako výsledek postoje, způsobu bytí a nazírání světa.*“ (Martuccelli 2008: 6) Na druhou stranu je nutné podotknout, že díky modernitě nemáme pouze jedno pojetí současnosti.

3.1 Postindustriální společnost

Společnosti jsou neustále v pohybu a my se můžeme na tento vývoj dívat jako na trojfázový: od tradiční společnosti ke společnosti industriální a ke vznikající společnosti postindustriální. (Petrušek 2009: 153) Mluvíme také o vývoji od rané modernity k pozdní modernitě.

Na cestě k postindustriální společnosti došlo k několika základním změnám, mezi něž patří především vznik masové urbanizace, s tím související příchod nového životního stylu pojmenovaný jako urbanismus a vznik anonymní „městské osobnosti“, jak ji popsal již Georg Simmel. Objevuje se také fenomén nudy, dále vznikají prostředky masové komunikace, mentalita moderního člověka (dochází k sekularizaci), odděleného od víry a institucí. (Petrušek 2009: 161 – 164)

O postindustriální společnosti mluvíme od roku 1973, kdy tento pojem velmi dobře vysvětlil sociolog Daniel Bell ve své knize *The coming of post-industrial society*. Bell si uvědomil, že společnost již není industriální, jelikož se rapidně změnila struktura zaměstnanosti, kdy až 2/3 lidí jsou zaměstnáni v terciálním sektoru národního hospodářství. Definice sektorů národního hospodářství nalezneme v kapitole *Odbočka k makroekonomické metodice*.

3.2 Modernita v pojetí Anthonyho Giddense

Anthony Giddens se ve své knize *Důsledky modernity* velmi detailně zabývá definicí samotného pojmu modernity. Časoprostorově můžeme modernitu spojit se „*způsoby organizace sociálního života, které se vynořují v Evropě asi od 17. století a které se ve svém*

vlivu následně staly více či méně celosvětovými.“ (Giddens 2010: 11) Dle jeho pojetí je to označení jedné z historických epoch.

V minulosti byl vývoj světa chápán jako proud na sebe navazujících událostí, které lze spojit do jednoho „velkého vyprávění.“ Pokud budeme uvažovat o přechodu od tradiční společnosti do moderní, tento vývoj bude nutně zatížen určitými diskontinuitami (tak jako každá část dějin), které mají několik rysů:

- Rytmus změny je v éře modernity nejrychlejší za celou historii.
- Rozsah změn postihuje nejen celý svět v globálním měřítku, ale také každou oblast lidského života (soukromou i veřejnou sféru).
- Moderní instituce mají často velmi svébytnou strukturu, kterou nelze nalézt v žádném jiném historickém období. Jako dobrý příklad se nabízí celková závislost výroby na neživých zdrojích energie. (Giddens 2010: 14-15)

Samotnou podstatu modernity pak můžeme vysvětlit na základě těchto faktorů, výše avizované diskontinuity v přechodu mezi tradiční a moderní společností. To vše s nadhledem a možností nechat zavedené sociologické teorie podstoupit do pozadí.

Giddens také přesně vymezuje tři hlavní rozdíly mezi tradiční a moderní společností (Giddens 2010: 23 – 25, 105-103)

- Modernita nastupuje s postupným hroucením starých forem pospolitosti. Osobní život se obrací k našemu vlastnímu individu.
- Moderní instituce postihují celý lidský život v celé jeho šíři, soukromá sféra je oslabena, vzniká masová společnost.
- Odlišné je také vnímání prostoru a času. Pospolitost v klasickém slova smyslu nemůže přežít, ale s ohledem na globalizaci vzniká nová forma pospolitosti, avšak zbavená závislosti na určitém místě.

3.3 Modernita jako tekutost

Jiný pohled na modernitu nabízí Zygmunt Bauman. Hned v úvodu své knihy *Tekutá modernita* uvádí Bauman definici „tekutosti“. (Bauman 2002: 9) Je to kvalitou kapalin a plynů, které ve stavu klidu nedokážou odolat tangenciální síle, a jejich tvar vystavený takovému tlaku podléhá kontinuální změně.

Tento příklad, tato metafora je základem pro vysvětlení celého Baumanova konceptu tekuté modernity. Jde o koncept popisující současné stadium moderní éry. „*Kdybychom tyto*

vlastnosti chtěli vyjádřit prostým jazykem, řekli bychom, že kapaliny, na rozdíl od látek pevných, nedokážou podržet svůj tvar. Lze říci, že kapaliny nepoutají prostor ani nevážou čas.“ (Bauman 2002: 10) Pevné látky mají své jasné místo v prostoru, ale nedoléhá na ně vliv času.

Pro kapaliny je důležitější naopak tok času než prostor. Bauman tekutiny spojuje s atributem mimořádné pohyblivosti. V tomto kontextu by bylo nevhodné při popisování tekutin nebrat na zřetel čas. *„Popisy kapalin, to jsou zpravidla momentky, které musí mít na dolním okraji obrázku datum a čas.*“ (Bauman 2002: 10) Při popisu aktuálního stavu je důležité si uvědomit, že je platný pouze „teď.“ Změna dle Baumana nabývá takové rychlosti, že musíme vzít tento fakt nevyhnutelně na vědomí.

Modernost již od svého počátku inklinuje k procesu, který bychom mohli pojmenovat jako „roztavování pevných těles a okovů“, jak to použili již autoři Komunistického manifestu v souvislosti s příliš nehybnou a ustrnulou společností.

Modernost směřuje od začátku k procesu zkapalňování. (Bauman 2002: 11) Avšak toto roztavování v první fázi nemělo vyvolat definitivní zánik pevných těles. Ta měla být pouze nahrazena jinými, dokonalejšími tělesy, které by disponovaly trvalou pevností a stabilitou. Nicméně konstrukce nového a lepšího řádu není v současné době možná. *„To, k čemu dnes dochází, je takřikajíc redistribuce a realokace tavicích sil modernosti. Nejprve působí na dosud existující instituce, na kontexty, které oblasti možných voleb aktivity rámovaly.*“ (Bauman 2002: 17)

„Žádné pouto nebylo přetrženo, aniž by bylo znovu nahrazeno poutem jiným; lidé byli vypuštěni ze svých starých klecí jenom proto, aby hledali nové.“ (Bauman 2002: 18) Důležité je zmínit, že nedochází pouze k tavení a rozkládání vazeb, ale také k následné produkci a hledání nových pout (a institucí, kontextů). V Tekuté modernitě se Bauman příhodně zabývá několika oblastmi, jmenovitě emancipace, individualita, čas a prostor, práce a komunita. Jsou zkoumána nová vtělení jejich významů.

3.3.1 Tekutá modernita a nomádství

Nástup moderní doby znamenal také rozpor mezi usedlými a kočovnými národy. Vývoj hrál proti nomádkému stylu života, jelikož tento styl života byl v rozporu se vznikem nových moderních států a vymezování hranic těch útvarů. Nomádi, kteří měli odvahu ignorovat tato nově vznikající pravidla, byli označováni za hlavní provinilce ve svaté válce za pokrok. V průběhu historie získalo nomádství negativní konotace. Nomádký styl života byl

považován za zpátečnický, barbarský, zaostalý. Tak se také dělo během celého pevného stádia moderní doby.

Občanství bylo navázáno na atributy jako usedlost, trvalé bydliště, státní příslušnost, dodržování zákonů apod. V současné době se ale stav věcí obrací. *“...éra neomezené nadřazenosti a nadvlády usedlých lidí nad lidmi mobilními se velmi rychle blíží svému konci.”* (Bauman 2002:27) Jak jsme napsali v předchozí kapitole, modernost směřuje ke zkapalňování. Nomádský styl života je pak ideálním příkladem tohoto jevu.

V tekutém stádiu modernosti začíná převládat nezávislá nomádská elita nad usedlostí. *„Aktivem moci je dnes spíš cestování nalehko než zarputilé lpění na věcech považovaných za atraktivní kvůli své spolehlivosti a solidnosti (tj. pro svou těžkou váhu, pevnost a nezlomnou schopnost rezistence).“* (Bauman 2002: 28) Pokrok dnes symbolizuje vše, co je menší, lehčí a přenosnější. Velkou devizou je schopnost přizpůsobit se.

3.4 Prostor a čas v období modernity

Prostor a čas jsou dva pojmy, jejichž vnímání se během období modernity velmi mění. *„Informační technologie urychlují komunikaci, například prostřednictvím faxů a e-mailů, a masmédiá pronikají do všech částí zeměkoule a ovlivňují, jak lidé čas a prostor vnímají.“* (Bauman, May 2010: 135)

Bauman (a řada jiných autorů) se snaží postihnout v kontextu modernosti vztah mezi prostorem a časem. Tento vztah je dle něj „rozdíl všech rozdílů“, který nelze přehlédnout. Bauman tvrdí, že *„modernost začíná v momentě, kdy jsou prostor a čas odtrženy od životní praxe i od sebe navzájem a jsou připraveny ke své teoretizaci jako dvě zvláštní a vzájemně nezávislé kategorie strategie a aktivity.“* (Bauman 2002: 21)

Bauman vysvětluje, že čas a prostor byly na sobě závislé proměnné, Vzdálenost se totiž měří časem, který je potřeba při přemístění z bodu A do bodu B. (Bauman, May 2010: 136) K uskutečnění pohybu můžeme dnes využít nepřeberné množství způsobů dopravy. Pokud musíme za přepravu platit, omezuje naše možnosti pohybu také to, kolik máme k dispozici finančních prostředků.

Před industrializací byly naše možnosti pohybu velmi omezené na pěší chůzi nebo přepravu koňskými silami. Dopravní prostředky přesunují věci z místa na místo. Komunikační prostředky přesunují zase informace. Je zajímavé, že v minulosti přemísťování věcí i informací probíhalo současně, protože informace měla hmotnou, věcnou povahu. Tyto dva faktory tak byly na sobě závislé.

V dnešním světě však došlo k separaci. Nehmotné informace se mohou přesunovat neuvěřitelnou rychlostí (s rozvojem telegrafu a rádia), kdežto hmotné věci (lidé) jsou stále závislé na omezených dopravních prostředcích.

Při odtržení pohybu informací od fyzických nositelů a materiálně tak vzniká jev, který můžeme pojmenovat jako devalvace prostoru. (Bauman, May 2010: 137) Devalvací můžeme chápat jako jev, který využívají digitální nomádi ve svůj prospěch.

Zde můžeme najít také paralelu k našemu tématu kočovnictví a jednoho z dalších aspektů, proč dominoval usedlý způsob života. Dělo se tak, protože „levnější a méně komplikované bylo zůstat na místě.“ (Bauman, May 2010: 136)

Anthony Giddens také mluví o separaci prostoru a času, avšak v kontextu institucí. Oddělení času a prostoru „...a jejich zformování do standardních »prázdných« dimenzí rozbíjí spojení mezi sociální činností a její „vázaností“ na zvláštnosti kontextů přítomnosti.“ (Giddens 1998: 26) Tomuto jevu říkáme vyvázanost sociálních činností, přesněji řečeno, že instituce umožňují interakce mezi aktéry, kteří jsou od sebe odděleni v čase i prostoru.

Moderní instituce pak disponují rysem pojmenovaným jako racionalizovaná organizace. (Giddens 1998: 26) „Moderní organizace jsou schopny spojovat lokální a globální způsobem, který by byl v tradičnějších společnostech nemyslitelný, a touto schopností ovlivňují životy mnoha miliónů lidí.“ (Giddens 1998: 26)

Díky oddělení času a prostoru, výše zmiňované devalvací prostoru a vyvázanosti sociálních činností, mizí vzdálenost a my jsme závislí na technologii, která překonává dosud stanovené limity rychlosti pohybu. Rychlost pohybu a přístup ke stále modernějším a pohodlnějším prostředkům přesouvání prostorem se stali synonymy moci a nadvlády. Ovládnutí času tedy patřilo k tajemstvím vládnoucí třídy. Znehybňování podřízených v prostoru, pro mocné naopak přístup k rychlým dopravním prostředkům, to tvořilo základ mocenské pyramidy.

Tento popis nápadně připomíná Foucaultův Panoptikon. Současná podoba modernosti je však post-panoptikální. „Podstatné v post-panoptikálních mocenských vztazích je, že lidé ovládající mocenské páky, na nichž závisí osud těch, kteří jsou v partnerském vztahu méně nestálí, se mohou v kterémkoli okamžiku ztratit z dosahu – dokážou zmizet v naprosté nedostupnosti.“ (Bauman 2002: 24 – 25) Hlavním mocenskou taktikou dneška je umění úniku a vyklouznutí.

V neposlední řadě v moderní době mluvíme o „historii“, což je systematické osvojování minulosti. S příchodem standardizovaného kalendáře, který je nyní uznáván celosvětově, nám

umožňuje osvojení jednotné podoby celosvětové minulosti. (Giddens 1998: 26) Moderní doba se, ve své flexibilitě, jednotě a expanzivnosti, stala prostředkem pro dobývání prostoru. Čas se stal jednoduše aktivním a dynamickou složkou útočící na nehybný prostor. Čas v modernosti získává historii. (Bauman 2002: 21)

4 Předsudky týkající se kočovnictví

Pro naši práci je důležité zmínit, že nomádství mělo a stále ještě má negativní konotaci. To je dáno především historickým vývojem, kdy se vznikem moderních společností začaly proti kočovnictví panovat desítky předsudků. „*Francouzský historik F. Braudel zařazuje kočovníky do kategorie barbarů.*“ (Kokaisl 2011: 12) Kritéria výzkumů rozvinutosti různých společností vycházela primárně z kritérií usedlých kultur (přítomnost psaní, řemesel), a proto kočovníci vycházeli z takových hodnocení jako zaostalí.

„*Objektivní studium kočovnictví se začínalo objevovat pouze velmi postupně a pomalu.*“ (Kokaisl 2011: 12) V současnosti považujeme za nezbytné využít nejvyšší možnou dosažitelnou míru objektivitu, abychom mohli zkoumat fenomén kočovnictví. To se netýká pouze jeho tradičních podob, jaké známe například z výše zmíněných oblastí Blízkého Východu apod., ale také moderních forem nomádství, o kterých pojednává tato práce.

Samozřejmě svoji roli ve vnímání kočovnictví sehrály také, v kapitole Vznik národních států a omezení možnosti přesouvání, zmíněné aspekty národní identity, začlenění občanů do složitých mocenských aparátů a suverenity. Usedlý způsob života se tak stal hegemonií svého druhu.

Jak ale nastiňují výše předložené kapitoly, nomádství se vrací, znovu nabývá na důležitosti, jak to popisuje Bauman nebo níže Maffesoli. Nomádství je evidentním faktem, není žádnou smyšlenkou. Bádání v oblasti nových forem nomádství nás může o krok přiblížit k pochopení určitých procesů a společenských změn v současnosti. Pokud pak pochopíme sami sebe, budeme do budoucna moci vysvětlovat další návazné jevy.

5 Odbočka k makroekonomické metodice

Národní hospodářství každého státu se člení na několik sektorů. V závislosti na skutečnosti, který ze sektorů je dominantní, zjišťujeme stupeň rozvinutosti určité země. Běžně rozlišujeme čtyři sektory národního hospodářství.

Primární sektor, je také označován jako sektor surovin. Zahrnuje veškerá lidská odvětví zabývající se přetvářením přírodních zdrojů do základních surovin a výrobků. (Synek, Kyslingerová 2010: 301) Zahrnujeme zde například zemědělství, rostlinnou výrobu, chov zvířat, rybolov, lesní hospodářství, hornictví a těžbu veškerých surovin. Primární sektor národního hospodářství dominuje především u rozvojových zemí.

Sekundární sektor národního hospodářství nazýváme také jako zpracovatelský nebo výrobní sektor. Do tohoto sektoru zařazujeme takovou lidskou činnost, která zpracovává suroviny a prvovýrobky z primárního sektoru a mění je na výrobky nebo zboží. Patří zde tudíž druhotné zpracování surovin, potravinářská výroba, textilní průmysl a těžký průmysl, energetický a jaderný průmysl, biotechnologický a elektrotechnický průmysl atd. (Synek, Kyslingerová 2010: 304) Sekundární sektor tvoří důležitou část hrubého domácího produktu země, na jeho základech stojí všechny vyspělé ekonomiky. (Synek, Kyslingerová 2010: 303 - 305)

Terciální sektor, jinými slovy sektor služeb. (Synek, Kyslingerová 2010: 83) Zahrnuje odvětví, která poskytují služby, práci, znalosti, finanční prostředky, infrastrukturu a výrobky. Také terciální sektor produkuje významnou část HDP vyspělých zemí. V těch nevyspělejších je to až 60% z celkového HDP a tento podíl dále roste.

Do terciálního sektoru konkrétně zařazujeme obchod a zprostředkování, transport, dopravu a přepravu, skladování, cestovní ruch, ubytování a pohostinství, finanční služby, služby zahrnující média, informace a propagaci, odvětví komunikačních a informačních služeb a průmyslu, vzdělávání, zdravotnictví a sociální péči, nemovitosti a infrastrukturu, zábavu, kulturu a sport, poradenství v oblasti práva a odborné služby s tím spojené, řemesla a opravy a veřejnou správu.

V makroekonomických teoriích se často vyskytuje také čtvrtý druh sektoru, který nazýváme kvartální. Tento sektor je založen na znalostech. V nejobecnějším slova smyslu vědu a výzkum. Tento sektor má na svědomí vznik nových patentů, licencí, technologií a nových sektorů trhů. Tímto způsobem zpětně ovlivňuje ostatní sektory a je klíčem pro rozvoj ekonomiky a celé společnosti.

Správné pochopení terciálního sektoru je důležité pro naši práci. Jak se dozvíme později, někteří autoři mluví o skutečnosti, že jsme v době tzv. post-industriální. To závisí především na faktu, že moderní ekonomiky mají centrum svého národního hospodářství právě v terciálním sektoru. Rozeznávat jednotlivé sektory od sebe bude mít vliv na charakteristiku

našeho výzkumného vzorku. Budeme sledovat, v jakém sektoru jsou jednotlivci zaměstnáni. Porovnáme naše zjištění s tvrzením o postindustriální době.

6 Globalizace a měnící se svět

Pojem globalizace v mnoha ohledech souvisí s modernitou. V období modernity zažíváme podřazený jev, který s sebou nese důsledky jako například propojování společností, celou řadu ekonomických změn, globální turistiku, environmentální změny, migraci a celkové zrychlení toku informací díky elektronickým komunikačním zařízením. Tento jev pojmenováváme jako globalizaci. Globalizace je z našeho pohledu nositelkou nových možností, jak změnit celý svůj život.

Termín globalizace vešel do širokého povědomí, nicméně v našem diskurzu se musíme nutně ptát, co všechno to znamená. Můžeme říct, že *„globalizace je od svého počátku spontánní, neřízený proces stále intenzivnější integrace zemí světa v jediném ekonomickém systému tržního hospodářství.“* (Mezřický in: Mezřický 2011: 12)

Z hlediska historie *„se počátek globalizačních procesů klade do roku 1973, kdy byla zrušena vázanost světových měn na dolar jako tehdy nejsilnější světovou měnu a byl nastolen systém tzv. plovoucích kurzů...“* (Mezřický in: Mezřický 2011: 12) Globalizace je tedy dlouhodobý proces, který nevznikl náhle.

Tento jev se také týká skutečnosti, že *„svět, v němž žijeme, je stále více jeden, a že se tedy jedinci, skupiny i národy na sobě stávají stále více vzájemně závislími. (...) Globalizace v tomto smyslu se prosazovala v průběhu velmi dlouhého období lidských dějin a bezpochyby se neomezuje jen na současný svět.“* (Giddens 2013: 125) V současnosti se hlavně ovšem daleko více zaměřují na překotné tempo a intenzitu globalizace v posledních asi 30 letech.

Globalizaci lze vymezit také jako zmenšování světa. *„Globalizace může znamenat také určitou tendenci ke zmenšování relativní vzájemné izolace lidských společenských útvarů a jednotek sociálního, politického, hospodářského a kulturního života v důsledku větší intenzity styků, komunikace a interakcí.“* (Suša 2010: 21) Pro pochopení *„...složitě sociální dynamiky globalizace má význam porozumění změnám sociálního prostoru.“* (Suša 2010: 20) Dovolujeme si upozornit, že neexistuje shoda v chápání obsahu globalizace, nicméně existuje shoda, že globalizace je reálný proces, probíhající na naší planetě. Nejedná se tedy o žádný smyšlený mýtus nebo fenomén.

„Uchopit procesy globalizace v jejich složité, pohyblivé souvztažnosti mezi lokálními, státními

i nadstátními (nadnárodními) sociálními prostory, činnostmi a aktéry je velmi obtížným úkolem.“ (Suša 2010: 24) Z tohoto důvodu se budeme zajímat o procesy v globalizaci, které jsou zásadní pro naše téma, a některá jiná necháme stranou.

Globalizace ve svém spojování světa také nemusí vždy znamenat pozitivní změny, sjednocení celého světa a globální homogenizaci. *„Rostoucí možnosti propojování světa v globalizaci neznamenaají, že vzájemnou závislost máme chápat jako vyrovnanost, symetrii. Z hlediska historických i současných mocenských vztahů je globalizační vzájemná závislost asymetrickou.*“ (Suša 2010: 23) Globalizace s sebou nese spoustu problémů jako ekologické hrozby, sociální nerovnost, napětí ve vztazích mezi různými zeměmi.

Moderní období je tedy dějištěm velmi rychlých změn a tempo těchto změn se navíc neustále zrychluje. Dochází k sociálním změnám, které *„lze definovat jako transformaci institucí, kultury a společnosti v čase.*“ (Giddens 2013: 146)

Definovat sociální změnu je však složité, neboť se mění neustále všechno. Jde nám ale o to rozpoznat především zásadní změny. V takovém případě musíme rozhodnout, nakolik se systém nalézá v procesu změny a jestli dochází k transformaci základních institucí v čase. Předpokládat bychom také měli, že určité aspekty zůstanou v čase stejné a poskytnou nám tím vodící linii, která nám poslouží jako výchozí bod pro měření změn.

Nemůžeme postihnout všechny aspekty ovlivňující sociální změnu, ale mezi základní prvky patří kulturní faktory, fyzické prostředí a politická organizace. (Giddens 2013: 122) Fyzické prostředí zahrnuje podnebí, komunikační dostupnost (řeky, hory) a tyto faktory ovlivňují raný ekonomický vývoj. Do politických organizací zahrnujeme především možnosti vojenské moci. Mezi kulturní aspekty řadíme náboženství, komunikační systémy a individuální vůdcovství.

„Ve věku globalizace potřebujeme poznatky, které nám může poskytnout sociologie, více než kdy dříve. Vždyť porozumíme-li dnes sobě, budeme moci ovlivňovat současné podmínky a vztahy, což je předpokladem naděje na utváření budoucnosti.“ (Bauman, May 2010: 143)

6.1 Nejdůležitější faktory ovlivňující globalizaci

Globalizace se často chápe pouze jako ekonomický jev, nicméně tento pohled je velmi omezený. Globalizace je komplexní a zahrnuje mnoho rozmanitých faktorů. *„Z hlediska vztahových struktur a sociálního jednání probíhá globalizace na mnoha úrovních, je tvořena komplexem různých procesů. Tak lze reflektovat například roviny informační, environmentální, ekonomické, sociálně-organizační a institucionální, kulturní, technologické,*

politické, vojenské atd.“ (Suša 2010: 26) Pro naši práci jsou na tomto místě zásadní aspekty vzniku nových informačních a komunikačních technologií a internetu.

Technologie, odbornost a dovednosti jsou zásadní předpoklady, které ovlivňují způsob, jakým si uspořádáváme život. *„Dochází ke změnám a transformacím v povaze a organizaci práce, v politickém, rodinném i osobním životě.“* (Suša 2010: 22)

Technické vymoženosti dnes v našem kontextu bereme jako samozřejmost. V určitém ohledu si pěstujeme na technologiích závislost. Bez nich už nemůžeme v dnešním světě stoprocentně fungovat.

„Jako takové se naše dovednosti stávají součástí nových technologií a je sporné, zda to naopak neprohlubuje naši závislost.“ (Bauman 2010: 181) Příchod nových technologií klade nároky na naše schopnosti, které musíme neustále zdokonalovat nebo si osvojovat úplně nové.

Musíme také podotknout, že *„...technologické přeměny jsou (...) globálními příčinami sociálních transformací, pokrok nových technologií zrychluje globalizující časoprostorové stlačení a vyvolává sociální, kulturní a politické problémy sociální adaptace. Růst technologické dynamiky ovšem vyvolal také nárůst sociálních a environmentálních důsledků se stále globálnějším dosahem.“* (Suša 2010: 50)

6.2 Vznik informačních a komunikačních technologií

Globalizace rozhodně není pouze produktem globální ekonomiky. Nedílnou součástí a hnacím motorem globalizace je věda a technika. *„Technika s velkým T, tedy kultura všeobecné a ničím neomezované efektivity, si dnes už podmanila celou planetu. Nejde jen o všeobecné rozšíření strojů a přístrojů; technika vnesla do všech světových kultur také určitý životní styl, způsob uvažování, organizace práce, výroby a vzdělání.“* (Lipovetsky in: Juvín, Lipovetsky 2012: 49)

V počátcích modernity se stal Západní svět kolébkou vědecko-technického pokroku, nicméně v současnosti se i rozvojové státy stávají konkurencí takto orientovaného světa. Technicizace světa prostupuje všechny oblasti lidského života, například mezilidskou komunikaci. *„Technika již není pouhou součástí civilizace, stala se organizačním prvkem, který vymezuje všechny oblasti života – ekonomické i sociální, kulturní i individuální.“* (Lipovetsky in: Juvín, Lipovetsky 2012: 50) Technika výrazně napomáhá ke stírání rozdílů a ke sjednocení světa. Může se také stát jediným potřebným nástrojem k práci.

Na druhou stranu s sebou technika přináší nepochybně velká rizika. Globální problémy jako

jsou znečištění ovzduší a globální oteplování, nebo jaderné výbuchy jsou charakteristické tím, že neuznávají hranice národních států. Díky tomu se zrodilo globální povědomí o dlouhodobě udržitelném rozvoji a ekologickým hodnotám.

6.2.1 Internet

Velmi specifické místo v globalizovaném světě má internet. Stojíme na počátku nové lidské etapy, která je mimo jiné charakterizována kybernetickou revolucí.

Kyberprostor spojuje jednotlivce v jediném okamžiku napříč všemi kontinenty, to vše bez ohledu na časoprostorová omezení. (Lipovetsky in: Juvín, Lipovetsky 2012: 59-61) *„V sociálních prostorech se lidé mohou setkávat nejen fyzicky – tváří v tvář – ale také abstraktně, neosobně, zprostředkovaně.“* (Suša 2010: 22)

Vliv internetu na globalizaci je opravdu nezanedbatelný. *„Globalizace jako pomyslné „smrštění prostoru“ bývá spojována s tzv. odúzemňováním (deteritorializací) ve smyslu zmenšování vlivu zeměpisných omezení, distancí a fyzických prostorových ohraničení na sociální činnosti a vztahy.“* (Suša 2010: 20) Důležité je však upozornit, že globalizace neznamená *„...doslova reálné zmizení fyzicko-geografických prostorů, nýbrž vyjadřuje rozmach možností, způsobů a nástrojů jejich překonávání.“* (Suša 2010: 20)

Analogově zprostředkovaná komunikace, závislá na drátech a kabelech, byla nahrazena systémy, které si informace předávají digitálně. Rozvoj internetu a mobilních komunikačních technologií nám dává možnost spojit se i s místy, která byla tradičními způsoby těžko dosažitelná. Dochází tak k velkému rozvoji internetu v oblastech Afriky či chudých oblastí Asie. Internet je celosvětově nejrychleji šířenou možností komunikace.

V polovině roku 1998 internet používalo 140 milionů lidí. (Giddens 2013: 127) International Telecommunication Union (ITU) předpovídá, že do konce roku 2015 by mělo být na celém světě 3,2 miliardy lidí, kteří budou připojeni k internetu. (International Telecommunication Union 2014: 1) Dechberoucí je pak celkové pokrytí planety mobilním signálem s možností 2G internetu, zahrnuje totiž celých 95% obyvatelstva. (International Telecommunication Union 2014: 2) Samozřejmě znovu upozorňujeme, že jde o pouze o odhad pokrytí, které nemá s reálným využitím nic společného, nicméně je tento fakt velmi zajímavý.

6.3 Technologický determinismus jako jiný pohled na globalizaci

Dnešní svět, ve kterém vznikají nové informační a komunikačních technologií, je tímto vývojem velmi silně determinován. Jedním z konceptů, zabývajícím se tímto vlivem, je sociálně-filosofický technologický determinismus. Jeho nejznámějším představitelem je

Marshall McLuhan, který navazoval svými myšlenkami na kanadského historika Harolda Adamse Innise.

Harold A. Innis byl technologický determinista a klíčové sociální změny podle jeho pojetí byly zapříčiněny technologickými revolucemi. V této souvislosti pak především upozorňoval na komunikační revoluce. Dle Innise i McLuhana jsou komunikační média jakousi esencí, základem pro civilizační pohyb.

6.3.1 Jak rozumět médiím a globální vesnice

Z díla McLuhana pro nás bude nejzásadnější kniha *Jak rozumět médiím a koncept globální vesnice*. Modernita a komunikační prostředky mají nezanedbatelný vliv na naše myšlení, jednání, zvyky, konvence a další aspekty společenského života. McLuhan mluví o médiích jako o extenzích člověka. Na vysvětlenou, extenzí člověka se myslí jakákoliv rozšíření jeho vlastního těla. Myslí tím technologie, které jsme si přivlastnili.

V historii lidstva jsme za pomoci fragmentálních a mechanických technologií dosáhli prostorové extenze těla, doslova jsme dosáhli až exploze. Elektřina a elektrické technologie jsou extenzemi člověka do takové míry, že rozšiřují náš nervový systém, a to mělo za následek zrušení prostoru a času. (McLuhan 2011: 16)

První extenzí člověka, která přinesla smršťování světa, byl rozhlas, který *„urychluje pohyb informací, a to vede ke zrychlení dalších médií.“* (McLuhan 2011: 319) McLuhan to popisuje následujícími slovy: *„Svět se scvrkl. Elektricky smršťený glóbus je pouhou vesnicí.“* (McLuhan 2011: 17)

McLuhan se ve své době ujal úkolu domyslet, kam až mohou vést tehdy teprve se rodící možnosti globální komunikace, a předpovědět, jaký efekt budou mít na lidskou společnost a její fungování. McLuhanovy předpovědi naplňuje dnešní Internet. Příkladem může být fakt, že díky moderním možnostem komunikace padnou geografické, politické, národní i jiné bariéry a lidé na celém světě si budou moci svobodně vyměňovat své názory a sdílet všechny dostupné informace.

Koncepty McLuhana jsou velmi zajímavé, některé jiné jeho myšlenky a teze je však potřeba brát s rezervou, protože se nevyplnily. Například televize se dle jeho prognóz nestala globálním médiem, které by sjednotilo celé lidstvo v jediném zážitku.

McLuhan je znám svým vymezením proti Baudrillardově poststrukturalistické radikální kritice médií jako klíčových nástrojů konstrukce hyperreality.

McLuhanova globální vesnice, tedy „...pojetí globalizace jako vše spojující technologické komunikace, založené na technologickém rozšíření lidského mozku“, (Suša 2010: 50) byla dále hojně zpracovávána.

7 O nomádství: Iniciační toulky

Michel Maffesoli je francouzský sociolog, mezi jehož nejvlivnější koncepty patří neotribalismus. Maffesoli se také zabývá sociologií každodennosti, ve které navazuje na Georga Simmela. Pro naši práci bude zásadní jeho pojetí nomádství, kterému věnoval celou knihu, a jenž popsal v knize O nomádství: Iniciační toulky.

Maffesoli popisuje nomádství jako psychickou aktivitu, tedy nejen fyzickou, ale také dušení pout¹, která si klade za cíl hledat a nalézt odlišné způsoby myšlení, postojů a hodnot.

7.1 Opětné vynořování archaických struktur

V úvodu své knihy O nomádství Maffesoli nastiňuje jednu ze základních myšlenek jeho díla. Nejprve rozlišuje mezi evidencí¹ a evidentním faktem. (Maffesoli 2002: 16)

Nomádství a bloudění se pak v různých podobách stává stále více evidentním faktem, který nelze přehlížet. Evidentní fakt postuluje určitý způsob přemýšlení. *„Schopnost vidět, jak se před našima očima opětně vynořují nehybné, stále obnovované struktury prastarých, archetypálních věcí, je něčím docela jiným. Moci nahlížet, v její panenské svěžesti, určitou nečasovou strukturu, neústupně se na různých místech aktualizující skrze nepatrné projevy, toť kreativní akt myšlení.“* (Maffesoli 2002: 16-17)

Dle díla Michela Maffesoliho putování a bloudění zastupuje naši potřebu být v pohybu, poznávat, hledat. Důležitou součástí tohoto aspektu je pomíjivost všeho a kouzlo okamžiku. V nomádství se odráží touha po dobrodružství, princip nepolapitelnosti, pochybování a vzdoru proti zažitým společenským pravidlům, strukturám a řádu. Je to přirozený protiklad trvání, usazení a věčnosti.

Nomádství je konstitutivní prvek sociálního života v negativním vymezení. Společnost vnímá tuláka jako ohrožení a nežádoucí jev a svou identitu vymezují jako protiklad nomáda. Nomádi narušují často domnělou stabilitu společnosti především samotnou vlastní existencí, dále také novým způsobem myšlení.

---

¹ Konvenční ideje, které především přihlížení jen k mínění nebo projekci těch, kdo mají moc říkat či konat

Maffesoli mluví o současné společnosti jako o „mechanismu, který se zadřel.“ (Maffesoli 2002: 30) Plnost a dokonalost systémů, které lidé vytvořili, nyní odhaluje své nedostatky. Uzavřenost, která je také atributem moderní doby, vykazuje slabosti.

Tato slabost se projevuje skrze vynořování určitých skupin lidí, jako jsou hippies, tuláci, básníci a znuděná mládež. Uzavřenost totiž znamená nudu, která „zabíjí“. *„Rozbije všechna pouta i ustavené meze a ve všech oblastech, v nichž se vyskytne (v oblasti politické, ideologické, profesní, artefaktní, v oblasti kultury i oblasti kultů), se boří bariéry.“* (Maffesoli 2002: 31) Dochází opět k cirkulaci.

Maffesoli však tvrdí, že jde o mlčenlivý fenomén, který se vynořuje zespoda. Fenomén, který do jisté míry těží ze své bipolárnosti. *„Přijímání světa takového, jaký je, a odmítání zavedených hodnot se v ní nacházejí v dobré a bezrozporné shodě.“* (Maffesoli 2002: 32)

7.2 Nomádství jako cirkulace a tekutost

Postava tuláka v dějinách hraje značně rozporuplnou roli, na což upozornil již Georg Simmel. Tuláky vnímáme jako spojenci k odlišnosti, a proto jsou součástí společnosti a do jisté míry ji také strukturují.

Dle Maffesoliho jsme se snažili vymazat „žízeň po nekonečnu,“ jak ji pojmenoval Emile Durkheim, na nostalgii po vztahu spojující člověka s přírodou a druhými. Tímto vzniká pluralita lidské osobnosti, která „...se v naší době opět vynořuje, a to v mnohem širším měřítku. Touha po dění vědomě nebo nevědomě prostupuje celou řadu sociálních postojů a vyzývá k toulkám neomezeného dosahu.“ (Maffesoli 2002: 136)

Maffesoli také tvrdí, že tulák nebo také cizinec je druhem jakéhosi „kolemjdoucího.“ *“Spolu s ním vychází najevo, že bytím sociální je tekutost, cirkulace, že sociální sféra je nepřetržitým děním.“* (Maffesoli 2002: 55) V této citaci můžeme najít doslovnou paralelu k Zygmuntu Baumanovi, který tímto způsobem popsal celou podstatu modernity a svůj koncept nazval Tekutá modernita. O tekuté modernitě pojednává kapitola Modernita jako tekutost.

8 Současné podoby nomádství

Od 60. let 20. století se začínají objevovat nové podoby nomádkého životního stylu a jejich počet od té doby roste. Důvodů ke kočovnému způsobu života mají tito lidé nepřeberné množství. Nomády bez stabilního domova se stávají jak lidé chudí, nezaměstnaní a bez domova, tak ti jedinci, kteří pouze touží po dobrodružství, po návratu k tradičním hodnotám jako je příroda, potřeba nemateriální apod.

V této části práce se budeme zabývat tedy moderními podobami nomádství vznikajících od 60. let 20. století. Stranou necháme také jakékoliv skupiny nomádů a kočovníků, kteří jsou uznáni jako etnická skupina.

8.1 Hippies

Neorganizované hnutí Hippies, ke kterému se hlásili ve své době především mladí lidé, vzniká v polovině 60. let na západním pobřeží Spojených států amerických.

Hippies je velmi různorodá skupina, nicméně lze vysledovat základní myšlenkový směr, který nabádal ke vzpouře proti společnosti a oslavoval mír, lásku, přátelství a svobodu. Hippies jsou často spojováni s užíváním návykových látek, promiskuitní láskou a mysticismem. Život na cestách je jedním ze základních znaků hippie kultury. Kultovním artefaktem Hippies se stal minibus značky Volkswagen, protože tak mohlo společně cestovat mnoho lidí zároveň. Hippies cestovali nalehko, vysoká mobilita a přizpůsobivost je jejich stylu života vlastní.

8.2 New Age Travellers

Nazýváme je nomády nového věku a toto hnutí vzniklo ve Velké Británii v 70. letech 20. století. Jako u Hippies se jedná převážně o komunitu mladých lidí, kteří přijali za vlastní polokočovní styl života. Cílem New Age Travellers je především objížďení letních festivalů a spoustu znaků mají společných s Hippies. Nicméně hlavní poselstvím New Age Travellers, které předávají dál, je vymanit se z usedlého způsobu života. Tito lidé vyznávají alternativní životní styl a odmítají život v městských aglomeracích i realitu všedního zaběhnutého dne.

8.3 Technotravellers

Tato sociální skupina naplňuje kategorii svébytné subkultury. Tito kočovníci objížďejí free techno party po celém světě. Díky své činnosti jsou často v hledáčku policejní moci. Technotravellers navazují na Hippies a punkovou subkulturu, tudíž je zde cítit vyčlenění se vůči většinové společnosti, konzumerismu a shromažďování materiálních statků.

8.4 Urban nomádi

Pojem Urban nomád se objevuje v souvislosti se studentem designu Kenem Issacem, který vyřešil velmi originálním způsobem svůj nedostatek peněz na pořízení bytu pro sebe a svou rodinu. Vytvořil modulární systém nábytku, který mu dovolil na minimálních rozměrech umístit veškerý potřebný komfort.

Urban nomádi jsou skupinou lidí, mladých designerů, kteří sdíleli vizi mobilní a hi-tech kultury, která si zakládá na principech svobody, realizovanou pomocí jednoduchých

a moderních technologií. Mobilitu jim zajišťuje využívání recyklovaných materiálů, ze kterých vytvářeli svůj nábytek a pomůcky. Odmítali principy spotřební kultury a konzumu, kladli důraz na zachování zdrojů a udržitelnosti růstu. Jejich „pohyb“ je tedy spíše na symbolické úrovni, v rámci městského celku.

8.5 Digitální nomádství – nejasnost pojmu

Digitální nomádství je dosud přesně nepojmenovaný a nezavedený fenomén. K tomuto problému přistupujeme tedy s určitým intuitivním a nepřesným věděním, které není doposud potvrzeno. O exploraci fenoménu se pokusíme v praktické části této práce.

Digitální nomádi jsou lidé, kteří dlouhodobě pobývají v zahraničí, nicméně jejich pobyt nemůžeme klasifikovat jako dovolenou, ani jako odchod za prací do zahraničí.

Tento životní styl mohou praktikovat především osoby se specifickými dovednostmi a know-how. Jedná se především o povolání využívající k práci pouze moderní technologie, například programátoři, grafici, žurnalisté, spisovatelé, překladatelé, podnikatelé apod.

Přímo k tématu doposud nevznikla žádná literatura, považujeme se tedy za jedny z prvních badatelů v této oblasti. S tímto faktem na sebe přijímáme také určité riziko naprostého selhání naší snahy.

9 Sociální skupina

V předkládané kapitole se budeme zabývat základními pojmy, které by nám analytické části této práce měly pomoci identifikovat kategorie a subkategorie. Jedním z těchto pojmů je sociální skupina.

V nejširším slova smyslu skupinou myslíme jakékoliv společenství lidí. Nicméně pro naše potřeby bychom měli vymezit sociální skupinu jasněji. Ze sociologického pohledu sociální skupinu definujeme jako zprostředkující článek mezi individuem a společností jako celkem. (Urban 2006: 176) Lidský život má skupinový charakter a skrze sociální skupiny vytváříme vztahy k jiným skupinám, systémům apod. Dále se formují také naše hodnoty, postoje a názory, členství v určitých skupinách ovlivňuje také naše chování.

9.1 Funkce skupiny

Skupiny nevznikají nahodile, ale plní jednotlivé funkce. Skupiny mohou například poskytovat jednotlivci prestiž, spojenou se členstvím v určité skupině. S tím souvisí uspokojování určitých potřeb jedince jako je například seberealizace nebo uznání, které probíhá skrze skupiny.

Sociální skupiny mají také schopnost začlenit člověka do společnosti, skrze členství v určité skupině konstruujeme naši identitu, ukotvujeme se v běžném životě, dodávají nám sebedůvěru a interpretační vzorce pro realitu. V neposlední řadě dodávají pocit bezpečí a jistotu.

9.2 Znaky skupiny

Pro lepší pochopení problematiky sociálních skupin můžeme přidat jejich znaky, které dělíme na kvalitativní a kvantitativní.

Mezi kvalitativní znaky skupin řadíme jejich stabilitu, společnou činnost, která vede k uskutečňování skupinových cílů a zájmů, společné místo existence, více či méně promyšlenou hierarchii vztahů mezi členy skupiny, z toho vyplývající dělba práce, existence společného řádu a hodnot.

Dále zde řadíme také kontrolní systém udržující disciplínu uvnitř skupiny, existenci skupinového vědomí, solidaritu sociální skupiny, vzájemné interakce probíhající mezi členy skupiny, sdílení podobného či stejného životního stylu a nakonec skupinovou identitu.

Kvantitativním znakem skupiny máme na mysli počet jejích členů. Z tohoto hlediska považujeme za sociální skupinu útvar, který má nejméně tři členy. (Urban 2006: 178)

Pokud bychom to měli shrnout do několika vět, pak je skupina „*souhrnem jednotlivců, mezi nimiž existují výrazné sociální vztahy. V některých případech se předpokládá, že k vytvoření sociální skupiny stačí dva lidé, nicméně některé typy společenských vztahů nejméně tři lidi vyžadují: vytvoření koalice a opozice, zprostředkování, sociální kontrola. Členové patřící do sociální skupiny jsou si vědomi, že do ní patří, mají takzvaný »pocit my«, a existující více či méně explicitní kritéria pro oddělení (vyčlenění) skupiny ze širšího okolí.*“ (Jandourek 2012: 203 – 204)

10 Sociologie životního stylu

V následující kapitole bychom rádi představili sociologii životního stylu jako teorii, která nám poslouží k navržení témat pro nestrukturované biografické hloubkové rozhovory. Rozhodli jsme se taktéž striktně používat termín „sociologie životního stylu“ místo jiného synonyma „způsob života“.

Toto rozhodnutí není náhodné, ale námi navržený pojem vychází z teorie, kterou používá Jana Duffková (Duffková, Urban, Dubský 2008), a kterou budeme považovat za základní. Navíc „způsob života“ zahrnuje širší okruh skutečností a je spíše abstraktním pojmenováním pro obecnou kategorii všech možností v jednom celku. „*Ve »způsobu života« bývá především*

*hledáno specifikum vztahu **společnosti a individua**, z čehož konkrétní životní formy pramení a jak působí na stabilitu a vývoj společnosti i jedinců, nakolik a v čem jsou život společnosti a jedinců komplementární.*“ (Petrušek, Vodáková, Maříková 1996: 1449)

10.1 Životní styl jako předmět zkoumání

Pojem životní styl je obsahově velmi rozsáhlý a musíme pečlivě dbát na odlišení použití životního stylu jako termínu a jeho běžného laického užití. Proto bude nutné si jej pro potřeby naší diplomové práce přesně definovat. Životní styl je *„způsob, jakým lidé žijí – tedy jak bydlí, stravují se, vzdělávají se, chovají se v různých situacích, baví se, pracují, spotřebovávají, vzájemně komunikují, jednají, rozhodují se, cestují, vyznávají a dodržují určité hodnoty, starají se o děti, pěstují potraviny, vyrábějí atd.“* (Dufková, Urban, Dubský 2008: 51)

Nastíněná definice rozhodně není úplná, jelikož v případě životního stylu jde o velmi komplexní, složitou a širokou skutečnost. *„Životní styl je typická multidisciplinární problematika (i když pochopitelně existují rozdíly v hloubce a významu studia životního stylu mezi různými vědami, např. mezi společenskými a technickými).“* (Dufková, Urban, Dubský 2008: 52) Zastřešující vědou pro zkoumání životního stylu se stala sociologie.

10.2 Obsah pojmu

Výše jsme zmínili, že životní styl je způsob, jakým lidé žijí. To je však nedostačující a je třeba pojem podrobněji objasnit. Vymezíme tedy životní styl obsahem problematiky, kterou se sociologie životního stylu zabývá.

S přehledností nám mohou pomoci základní otázky Co? Kdo? Kdy? Kde? (a S kým?) Podle čeho? Za kolik? Za čím? (Dufková, Urban, Dubský 2008: 55 – 67)

10.2.1 Čím se zabýváme

V sociologii životního stylu zkoumáme především životní praktiky, činnosti a vztahy. Z toho můžeme vyvodit, že životní styl je *„systémem důležitých činností a vztahů a s nimi provázaných praktik charakteristických pro určitý subjekt v jeho každodennosti.“* (Dufková, Urban, Dubský 2008: 55)

Použití některých slov je zde zcela zásadní a měli bychom se s nimi stručně seznámit. Charakteristickými praktikami myslíme ty opakované, typické, se kterými se určitý subjekt jednoznačně identifikuje. Zmíněným určitým subjektem můžeme chápat jednotlivce, skupinu nebo dokonce celou společnost. Praktiky určitého subjektu jsou pak zasazeny do

kontextu každodennosti, což jednoznačně vylučuje možnost ojedinělosti konání určité praktiky.

Teoretickou podporu má pojem každodennosti v každodenním životě, životním světě (Lebenswelt) a fenomenologii. Lebenswelt zformuloval filosof Edmund Husserl, a poté přepracoval Alfréd Schütz.

10.2.2 Subjekt

Ptáme se, kdo je subjektem. Tím se může stát individuum, tedy o nejkonkrétnější prvek životního stylu. Jedná se o jednotlivou osobu.

Zkoumat můžeme taktéž určitou skupinu osob, kterou často konceptualizujeme jako sociální skupinu, či subkulturu. Životní styl jednotlivců ve skupině sdílí určité společné znaky.

V nejširším slova smyslu je možno optikou sociologie životního stylu pohlížet na celou společnost. Je však na místě zmínit, že takové zkoumání je velmi problematické, jelikož celá společnost čítá velké množství jedinců, u kterých je významným problémem nalézt soubor společných činitelů, participujících na životním stylu.

Všeobecně na úrovni zkoumaných skupin či individuí sledujeme charakteristické společné rysy. Tímto stratifikačním měřítkem jsou například pohlaví, gender, věk, vzdělání, profese, zdravotní stav, rodinný stav, postavení v sociální struktuře a sociální role.

10.2.3 Jak členit čas

Život každého jednotlivce/skupiny se dá rozdělit na několik nezávislých segmentů, kterými jsou pracovní, vázaný a volný čas. Do těchto skupin můžeme rozčlenit veškerý čas ve vybraných časových jednotkách (den, týden, měsíc).

10.2.4 Prostor

Určitý prostor a prostředí taktéž vstupuje jako činitel do konstrukce životního stylu. Prostředí členíme do dvou základní kategorií, kterými jsou fyzické (fyzikální) prostředí a sociální prostředí.

Fyzické prostředí dále dělíme na venkovské, městské a také na přírodní a člověkem upravené.

V novějších teoriích se začíná také mluvit o vázanosti, respektive nevázanosti člověka na jedno konkrétní prostředí. Vazby člověka na určité místo slábnou a snižuje se jejich význam. Mluvíme pak o nomádkém způsobu života, nebo také novodobém nomádství. Mezi další aktuální otázky životního stylu patří vliv globalizace nebo komunikačních technologií, které výrazně mění chápání prostředí života.

Z pohledu sociální prostředí můžeme vydělovat v obsahu pojmu životní styl kategorie makroprostředí (společnost v širokém slova smyslu), mezzoprostředí (komunity a větší skupiny lidí) a mikroprostředí (nejbližší sociální vazby na rodinu, přátele).

10.2.5 Sociální vazby

Velkou roli v našich životech sehrávají také veškeré mezilidské vztahy, které navážeme. Díky vlivu jiných lidí se formují naše hodnoty, názory a vzorce chování.

10.2.6 Regulátory

Tyto aspekty jsou vázány na sociální prostředí, jsou to regulátory našeho životního stylu. Patří k nim kultura, sociální normy, morálka, hodnoty, potřeby a ideje.

10.2.7 Finance

Zde se jedná o ekonomickou stránku životního stylu dané osoby, zkoumanou pod názvem životní úroveň.

10.2.8 Vize

Máme tím na mysli kvalitu života, spojenou často s vizí svého budoucího života jednotlivců. Jednoduše řečeno, za čím chce dotyčný jít, jak vypadá svět, za kterým kráčí.

10.3 Tři specifické časové dimenze životního stylu

Dimenze životního stylu dělíme na tři oddíly. Je jím čas pracovní, vázaný a volný. Největšímu výzkumnému zájmu se tradičně těší volnočasová dimenze životního stylu, a to z hlediska jak kvalitativního, tak kvantitativního.

„Volný čas je zde pojímán jako přinejmenším velmi důležitá součást životního způsobu a pro charakter životního stylu jednotlivce svým způsobem zásadní časová dimenze každodennosti – vzhledem k tomu, že volný čas je sférou, v níž je možné nejvýrazněji uplatňovat rozhodnutí o její náplni na základě spíše vlastních potřeb, zájmů a hodnot než zvenčí více či méně vnucených daností a povinností či stereotypů.“ (Dufková, Urban, Dubský 2008: 141)

Tato redukce je ale dle našeho názoru nevhodná, proto bychom se chtěli zabývat všemi třemi dimenzemi, které budeme všechny považovat za stejně důležité a rovnocenné.

10.3.1 Čas pracovní

Jedná se o předem daný časový úsek strávený na určitém místě pracovní výtěžnou činností. Obsahem pracovního času jsou povinnosti, které je třeba vykonat za účelem získání finančních prostředků. Co se týká pracovního času, můžeme jej ohraničit také časově, ve

smyslu práce „od-do“. Takovým příkladem jsou klasické např. úřednické pozice, kdy zaměstnanec pevně stanovenou pracovní dobu, a také místo výkonu práce. Na druhé straně pak stojí tzv. svobodná povolání, kde pracovní doba určena není a pracovník si den organizuje sám. Pracovník se také sám rozhoduje, z jakého místa bude pracovat.

Na nejvíceobecnější úrovni dochází ke zkracování pracovní doby, kdy v minulosti byla pracovní doba až 12 hodin denně 6 dní v týdnu, po dnešní dobu a běžných 8 hodin. Tyto změny umožnil technologický pokrok a také různá omezení z hlediska lidskosti práce a zákona.

10.3.2 Čas vázaný

Je nutný na rutinní a nezbytné činnosti každodenního života, které udržují naše tělo a biofyzilogický systém ve funkčním stavu (spánek, strava). Dále zde zahrnujeme čas vynaložený na udržení psychického a sociálního systému (rodina, provoz domácnosti). Tyto aktivity nejsou nijak časově vymezeny, nicméně se řídíme určitými danými pravidly (např. spíme v noci apod.)

Přesněji můžeme vázaný čas rozčlenit do tří základních komplexů. Je jím dojížděka do zaměstnání, komplex osobní péče a komplex péče o domácnost.

10.3.3 Čas volný

Není předem vymezený ani obsahově ani časově. Na volný čas můžeme nahlížet z kvalitativního i kvantitativního hlediska. Kvantitativně definujeme volný čas jako ten, který nám zbývá po splnění všech pracovních i vázaných činností. Tímto způsobem je volný čas definován prakticky jako „to, co zbude“, tedy reziduálně.

Z kvalitativně obsahového hlediska je „volný čas komplexem těch činností, k jejichž vykonávání se člověk rozhodl sám ze své vlastní vůle bez ohledu na jakékoli tlaky vyplývající ze společenských (rodinných apod.) závazků a vykonává je pro ně samé (tzv. **normativní definice**). (Dufková, Urban, Dubský 2008: 144) Volný čas charakterizujeme v závislosti na „**individuálnosti, subjektivně svobodné volby činností, bezprostřední neutilitárnosti vykonávaných činností, osobní radosti a potěšení z těchto činností.**“ (Dufková, Urban, Dubský 2008: 144)

Obsahově můžeme volný čas dále rozčlenit do tří samostatných kategorií, mezi kterými by měla být rovnováha. Jsou jimi odpočinek (relaxace), (sebe)vzdělávání a rozptýlení zábavou.

10.3.3.1 Typologie volného času

Volný čas typologizujeme v závislosti se střídáním práce a volného času na denní volný čas, víkend a dovolenou.

10.3.4 Společnost volného času

V 60. letech 20. století došlo k všeobecnému boomu volného času. Objem volného času roste a lidé mu přikládají stále větší význam, dle množství a kvality trávení volného času hodnotí také kvalitu celého svého života. Tyto trendy vedly až k sestavení teorie tzv. společnosti volného času.

10.4 Alternativní přístup – životní sloh

Ve zkoumání životního stylu (ve všeobecném slova smyslu) můžeme nalézt několik odlišných přístupů. V naší magisterské diplomové práci jsme se rozhodli jít cestou sociologie životního stylu, nicméně bychom chtěli upozornit na jeden zajímavý koncept pojmenovaný životní sloh od českého autora Bohuslava Brouka. (Brouk in: Brouk, Debnár 2010: 19)

Termín životní sloh je silně ovlivněný uměleckým funkcionalismem a konstruktivismem. Nahlíží na život jako soubor estetických a etických forem integrace a ztvárnění výroby, hmotném prostředí, prostorových i mezilidských vztahů, duševní produkce apod.

Nové životní formy jsou vnímány z hlediska téměř uměnovědných kategorií a celý život povyšují na druh umění. (Brouk in: Brouk, Debnár 2010: 19 – 22) Z tohoto hlediska není vhodné nahlížet na naši problematiku touto optikou, ale vzhledem k faktu, že se jedná o českého autora, jehož koncept je opravdu jedinečný, dovolili jsme si krátký exkurz.

11 Teorie subkultur

V jedné z nevlivnějších knih o subkulturách vymezuje Dick Hebdige rysy subkultury. Hned na začátek musíme upozornit, že zkoumání subkultur probíhá zejména v kontextu mládeže a především trávení jejich volného času. Mládež svým oddělením se od hegemonní kultury dává najevo svou vlastní svébytností.

Hebdige spojuje s pojmem subkultury fakta jako například výrazové prostředky a rituály těchto skupin, ty nejběžnější předměty jako spínací špendlík nebo motorka, které nabývají symbolických rozměrů. Celkovým výrazovým aparátem subkultury se stává její styl. (Hebdige, Tůma 2012: 25-28) „Výzva hegemonii, kterou subkultury představují, není zprostředkována přímo. Spíše je vyjádřena nepřímo, konkrétně stylem.“ (Hebdige, Tůma 2012: 44)

Dle Jandourka rozumíme pojmem subkultura kulturu určité skupiny lidí, která se určitým způsobem odlišuje od dominantní kultury. Tato odlišení mohou mít různou míru, od nepatrných, až po velmi zásadní, vylučující se s nastavením dominantní kultury (v takovém případě mluvíme o kontrakulturách).

Subkultury plní funkci určitého prostoru pro lidi se stejnými hodnotami, které zde mohou sdílet, realizuje se zde touha patřit do určitého společenství a dělat věci společně, setkávat se. Mnoho subkultur je také navázáno na určitý druh hudby, v rámci subkultur se také tvoří tzv. subkulturní ideologie, tedy hodnoty, názory a normy sdílené všemi členy dané subkultury.

V kontextu kulturních studií je velmi oblíbené pohlížet na různé sociální skupiny optikou subkultur. Pro naši práci však neshledáváme tuto optiku jako přínosnou, a to z několika důvodů, které se zde pokusíme rozebrat. Digitální nomádství především není sociální skupinou mládeže, ale ze své podstaty se zabývá jedinci v produktivním pracovním věku.

Digitální nomádství taktéž nedisponuje paletou výrazových prostředků jako způsobu odlišení se od dominantní kultury. Ve světě digitálních nomádů nenalezneme žádný symbolický artefakt zcizený dominantní kultuře a naplněné „tajnými“ významy, v Barthesovském mytologickém slova smyslu. (Hebdige, Tůma 2012: 33-36)

Digitální nomádství nemá žádnou subkulturní ideologii, nemá žádný ucelený pohled na svět, který by její členové mohli přijmout za svůj. Digitální nomádství je příliš heterogenní skupinou lidí, a proto dostatečně nenaplnuje relevantním obsahem pojem subkultury.

Digitální nomádství v neposlední řadě neodkazuje jen k prožívání volného času, organizace práce a identita práce je velmi důležitým aspektem, který musíme při zkoumání digitálního nomádství vzít v úvahu. Proto budeme o digitálních nomádech smýšlet jako o určité sociální skupině a digitální nomádství zkoumat optikou životního stylu, jelikož je pohled pro naši práci přínosnější a zabývá se celým způsobem žití, v jeho nejzákladnější trichotomii rozdělení času na pracovní, vázaný a volný.

12 Na závěr teoretických úvah

V první kapitole nastíněné historické změny nás nutí k určité reflexi a srovnávání jednotlivých epoch a jejich vnímání fenoménu nomádství. Jak jsme se dozvěděli, kočovný styl života je historicky starší, než ten usedlý. Když dochází k rozdělení na tyto dva hlavní proudy, usedlý styl života začíná dominovat a vrůstat do běžného způsobu žití.

Zásadní, ale velmi rozporuplnou a dvojsečnou roli, má ve vnímání kočovnictví modernita.

S příchodem rané modernity a vznikem národních států se posiluje usedlý způsob života, nacionalismus vytváří národní identitu, se kterou se občané identifikují.

Vznikem státních hranic a mocenských opatření, kontrolující přechod těchto hranic se celkově komplikuje přirozený pohyb obyvatelstva. Ani cestování všeobecně v rané podobě modernity nemělo potřebnou technologickou úroveň. Tradiční podoby kočovnictví mají svá omezení a dovolují svým členům přesouvat se pouze v rámci jednoho kontinentu. V neposlední řadě se kočovný způsob života začíná dostávat do nemilosti. Vznikají stereotypy, předsudky a kočovný styl života získává čím dál více negativních konotací.

Současná podoba pozdní modernity, kterou prožíváme, naopak dovoluje návrat k nomádskému stylu života. Děje se tak nicméně v transformované podobě, jak jsme nomádství v minulosti neměli možnost spatřit. Globalizace, zjednodušení a výrazné zlevnění cestování, rozvoj moderních technologií a nástup post-industriální doby, umožňují vzniku nového životního stylu, který se snažíme rozebrat na stránkách této práce. Modernita, která na začátku znamenala značný ústup kočovného života, nabývá téměř až resuscitačního charakteru. Přináší nové možnosti a oživení fenoménu nomádství.

METODICKÁ ČÁST

Vzhledem ke skutečnosti, že fenomén digitálního nomádství je naprosto neprozkoumaný jev, využijeme při našem bádání kvalitativně zaměřeného výzkumu. Konkrétními metodami pak budou nestrukturované biografické rozhovory, jejichž analýzou vygenerujeme zakotvenou teorii.

Vzhledem ke zvoleným metodám budeme na problematiku digitálního nomádství nahlížet optikou sociologie, protože ta ve své podstatě zkoumá lidský život, sociální skupiny, celé společnosti. Nemusíme se ostýchat říct, že studuje lidský svět jako takový. Pole působnosti je tak velmi široké. Jako sociologové se můžeme zabývat globální podobou terorismu, vztahy v rodině, nebo také stárnutím a umírání. V různých situacích jednáme různě a hledáme-li vysvětlení, musíme se podívat na situaci z velmi široké perspektivy. Sociologie „*nás učí, že věci, které vnímáme jako přirozené, nevyhnutelné, dobré či pravdivé, takové být nemusí a to, co považujeme za samozřejmé, je ve skutečnosti výsledkem historických událostí a sociálních procesů.*“ (Giddens 2013: 25)

Zygmunt Bauman ve své knize *Myslet sociologicky* zase píše: „*O sociologii proto budeme uvažovat jako o praxi určité vědecké disciplíny s vlastním souborem otázek v přístupu ke studiu společnosti a sociálních vztahů.*“ (Bauman, May 2010: 9)

Důležité je podotknout, že sociologie je velmi dynamický obor, je místem neustálé změny. Je dějištěm kontinuální aktivity, „*jež prověřuje z minulosti převzatou moudrost novými zkušenostmi, a tak průběžně rozšiřuje poznání a mění formu a obsah tohoto vědního oboru.*“ (Bauman, May 2010: 9) Tato pružnost sociologie je pro naši práci zásadní, jelikož nám dává větší možnosti vytvořit výzkum na míru novým podmínkám.

13 Sociologická imaginace

Důležitým aspektem sociologického výzkumu je schopnost výzkumníka přemýšlet v širších souvislostech. Tento jev se v sociologii nazývá sociologická imaginace, kterou jako první pojmenoval americký autor C. Wright Mills v roce 1970. Sociologická imaginace v naší práci bude zaujímat jistě důležité místo, protože budeme explodovat naprosto neprozkoumaný fenomén.

Náš výzkum bude vyžadovat oproštění od všeho známého v našem vlastním každodenním životě a budeme se muset nezaujatě zaměřit na zkoumané proměnné. Sociologickou imaginaci a schopnost přemýšlet v širších souvislostech si můžeme vysvětlit na příkladu, který dává Anthony Giddens. Tím je pití kávy. (Giddens 2013: 25) Z širší sociologické perspektivy je to opravdu zajímavý jev. Můžeme mu přisoudit například symbolický význam. Je to první činnost, které zahajuje den mnoha lidí.

Za druhé, káva je drogou, která má stimulující účinky na lidské tělo. Káva je tolerovanou drogou, stejně jako např. nikotin v tabákových výrobcích. My se tak můžeme ptát, proč je káva jako droga tolerována, ale marihuana ne? Liší se tato tolerance napříč různými společnostmi?

Pitím kávy se člověk stává součástí složité struktury vztahů zahrnující celý svět. Kávové boby pěstujeme v nejchudších částech světa, ale vyváží se do těch nejbohatších. Pěstování, zpracování a distribuce spojují tyto části světa do vztahů, které sociologie zkoumá.

Sociologii taktéž zajímá historický kontext. Kde se začala pít káva nejdříve? Za jakým účelem se začala pít? Jak se její pozice v průběhu dějin měnila?

V neposlední řadě se s pitím kávy pojí témata jako vliv globalizace, fair trade, špatné pracovní podmínky atd.

Kdybychom měli shrnout úkol a cíl sociologie do jedné věty, řekli bychom, že se snaží o sebepoznání a nabízí člověku možnost pochopit vlastní život.

14 Struktura výzkumného procesu

Na nejzákladnější rovině a bez ohledu na teoretický a metodologický rámec, mají všechny výzkumy podobnou základní strukturu a procházejí podobnými fázemi. Musíme zmínit, že kvalita jednotlivých fází výzkumu ovlivňuje celkovou kvalitu a *„hlavní výzkumná otázka a cíle výzkumu předurčují charakter celého výzkumného procesu, aplikaci konkrétních výzkumných technik a postupů sběru dat.“* (Sedláková 2014: 68)

Samotný výzkum jako celek můžeme rozdělit do tří základních fází. Jedná se o přípravu, realizaci a závěry.

V první fázi probíhá stanovení cílů výzkumu, formulace výzkumných otázek, určení vzorku, volba metody a techniky a příprava strategie pro výzkum.

Ve fázi realizace dochází k přípravě výzkumného nástroje, samotnému výběru stanoveného vzorku, sběru dat a jejich následné analýze.

Jako poslední na řadu přichází interpretace dat, jejich teoretické zobecnění, zpracování zprávy o výzkumu, její publikace a zhodnocení kvality provedení celého výzkumu.

15 Volba výzkumného tématu

Měli bychom si uvědomit, že *“sociální výzkumy se zabývají prvky, jevy a procesy a jejich vzájemnými vztahy, což vše jsou součástí sociální skutečnosti a spoluvytvářejí její reálnou podobu.”* (Reichel 2009: 21) Anthony Giddens zase tvrdí, že *“nejlepší sociologické výzkumy se však odvíjejí od problémů, kterou jsou i hádankami či záhadami.”* (Giddens 2013: 55) Jedním dechem dodává, *“záhada není jen nedostatkem informací, je i mezerou v našem poznání a porozumění.”* (Giddens 2013: 55)

Pro naši magisterskou diplomovou práci jsme vybrali téma digitálního nomádství. Digitální nomádství můžeme definovat jako životní styl specifické skupiny lidí, která dlouhodobě tráví v zahraničí jako svůj volný, tak také vázaný a pracovní čas.

Digitální nomádství je poměrně nový a specifický fenomén, který je pro větší okruh lidí teoreticky dostupný až od roku 1999, tedy až s rozvojem moderních technologií (především internetu a možností platit přes internet). (Makimoto, Manners 1997: 45)

Digitální nomádství je taktéž fenomén navázaný na určitý okruh profesí, které jsou silně determinovány využitím moderních technologií. Jedná se tak nejčastěji o podnikatele, žurnalisty, copywritery, překladatele, fotografy, právní poradce, atd.

Ve své práci se zaměřím na digitální nomády s českou národností, budu na ně nahlížet ze sociologické perspektivy. K dosažení vytyčených cílů použiji biografický výzkum, konkrétně nestrukturované biografické hloubkové rozhovory, což je jedna z možností, jak na problém nahlížet z kvalitativního hlediska. Na základě rozhovorů vytvořím zakotvenou teorii, odpovídající na výzkumné otázky.

16 Stanovení cílů výzkumu

Hlavním cílem této práce bude pohlédnout na digitální nomádství optikou sociologie a odpovědět na otázku co je to digitální nomádství. V závislosti na odpovědi na hlavní výzkumnou otázku bychom se rádi dopracovali určitého pohledu na digitální nomádství v rámci sociologie životního stylu. Vzhledem k vybrané metodice a vybraným metodám a celkovému charakteru výzkumu by naším cílem mělo být holistické popsání určitého jevu. Nicméně musíme vzít v úvahu také skutečnost, že se fenoménem digitálního nomádství dosud na akademické půdě nikdo nezabýval, čímž se naše práce komplikuje.

Vedlejšími cíli práce bude zjistit, jak tito lidé pracují (organizace pracovního procesu), jak tráví svůj volný čas, a jak dokáží pracovat s vázaným časem.

Vzhledem ke zvolené metodice dosáhneme hlavního a vedlejších cílů práce realizací kvalitativního výzkumu, konkrétně biografickými nestrukturovanými hloubkovými rozhovory. Materiály použité ve výzkumu vzniknou kontrolovaným způsobem, tudíž budu znát celou historii vzniku těchto materiálů. Celkový počet účastníků výzkumu se bude pravděpodobně pohybovat od šesti do deseti, v závislosti na saturaci výzkumu.

Velkou pozornost budu v tomto výzkumu věnovat definici digitálního nomádství jednotlivými účastníky výzkumu, dále tématu práce a organizace práce, také trávení pracovního, volného a vázaného času. Pracovní, volný i vázaný čas jsou totiž zcela svébytné oblasti, ve kterých nalezneme spoustu potenciálně zajímavých poznatků.

17 Výzkumné otázky

Na základě našeho výzkumu se pokusíme odpovědět na hlavní výzkumnou otázku a vedlejší výzkumné otázky.

Hlavní oblastí našeho výzkumu je odpovědět na otázky tykající se následujících oblastí, z čehož oblast č. 1 je hlavním výzkumným problémem, ostatní oblasti jsou vedlejší výzkumné problémy:

1. Co je to digitální nomádství?

- a. Na základě jakých kategorií (charakteristik) jej definujeme?
- b. Jaké zvláštnosti můžeme sledovat v kontextu digitálního nomádství?

2. Kdo jsou digitální nomádi?

- a. Jaké mají povolání?
- b. Jaké mají vzdělání?
- c. Jaké jsou jejich zájmy a záliby?
- d. Jaké myšlenky jsou jim blízké, jaké vyznávají proudy životní filosofie?

3. Digitální nomádství jako styl života?

- a. Jakým způsobem tráví digitální nomádi svůj pracovní čas?
  - i. Jaké nástroje a prostředky používají při výkonu práce?
  - ii. Jaké je místo výkonu práce digitálních nomádů?
- b. Jakým způsobem tráví digitální nomádi svůj vázaný čas?
- c. Jakým způsobem tráví digitální nomádi svůj volný čas?

18 Zvolené metody práce

Vzhledem ke skutečnosti, že digitální nomádství je neprozkoumaný fenomén, rozhodli jsme se zkoumat jej za pomoci kvalitativního výzkumu. Data jsme sbírali pomocí nestrukturovaných biografických hloubkových rozhovorů, které jsme zpracovali za pomoci výzkumné strategie pojmenované jako grounded theory (zakotvená teorie).

18.1 Kvalitativní výzkum

Pro zkoumání digitálního nomádství jsme vybrali jako nejvhodnější kvalitativní formu výzkumu. Kvalitativní výzkum je ze své podstaty interpretativní, to znamená, že realita kolem nás je vytvářena jednajícími jedinci, kteří tuto realitu obývají a připisují jí nejrůznější významy. Kvalitativní zkoumání jevů klade důraz především na specifčnost předmětu zkoumání a sleduje jej z mikrosociologické perspektivy. V oblasti zájmu jsou tím pádem především individua, menší sociální skupiny a jejich jednání. (Sedláková 2014: 46-48)

Kvalitativní bádání si klade za cíl prozkoumat sociální realitu v kontextu života aktérů. Výzkum staví na výpovědích jedinců a jejich interpretacích. Kvalitativní výzkum se také snaží obsáhnout co nejpodrobněji a holisticky určitý jev, redukce sbíraných dat se projevuje na rovině množství respondentů.

Výzkumný vzorek pak má spíše charakter případových studií než reprezentativní. Za nezbytné považujeme podotknout, že kvalitativní výzkum především prozkoumává určitý jev, načež následuje vytvoření teorie, která je formulována. Výsledky takového výzkumu se následně obtížněji generalizují, ale to se často nevyžaduje.

18.2 Kvalitativní formy dotazování

Dotazované v rámci kvalitativního výzkumu označujeme jako informanty a forma dotazování je interview. „*Výzkumný rozhovor je specifickou, uměle navozenou sociální situací, která vzniká na popud tazatele. Jde o kontextově zakotvený interaktivní proces získávání dat o postojích, názorech, přáních, plánech, chápání věcí nebo jejich hodnocení apod.*“ (Sedláková 2014: 208) Základním rysem takového rozhovoru je jeho aktivní interakce mezi informantem a výzkumníkem, při kterém dochází ke konstrukci a produkci významů.

Úskalím takového interview může být nedostatek výzkumníkových zkušeností s vedením takové formy dotazování. Polostrukturovaný a nestrukturovaný rozhovor postuluje existenci určitých vlastností výzkumníka, jako jsou empatie, rozvinuté komunikační schopnosti a schopnosti udržet rozhovor v požadované rovině. (Sedláková 2014: 207 – 209)

18.3 Hlubkový nestrukturovaný rozhovor

Pokud bychom měli hlubkový rozhovor charakterizovat několika málo větami, jde o nestandardizovaný, volný a neformální rozhovor, často s biografickým podtextem. Při sestavování scénáře pro hlubkový rozhovor stanovujeme především základní téma rozhovoru, otázky často vznikají až při doptávání se výzkumníka přímo v průběhu rozhovoru. Přenechává se velká míra iniciativy informantovi, kam své vyprávění zavede. Výsledkem takového generování dat jsou často velmi rozsáhlé výpovědi, tzv. měkká data. (Sedláková 2014: 211 – 213) V rámci hlubkového a nestrukturovaného rozhovoru se informantům říká komunikační partneři.

18.4 Biografický výzkum

Ve stručnosti zahrnuje biografický výzkum „*orální historie, vyprávění, autobiografie, biografie a životní historie.*“ (Giddens 2013: 68) Takový výzkum slouží ke zjištění, jak individua prožívají svůj sociální život, jak interpretují své vztahy s druhými v kontextu změn týkajících se celého světa. Biografický výzkum a konkrétněji životní historie zachycují informace přímo od osob, jak samy o svém životě vypovídají. Zachycení biografie poskytuje mnoho informací o vývoji postojů a přesvědčení jedinců v průběhu času.

Biografický výzkum, neboli také pojem životního příběhu, se objevil nejprve v etnologických výzkumech a poté také v sociologicky zaměřených pracích. Biografický výzkum chápe život tak, že život je vlastně vyprávěním, určitým příběhem, který se skládá z mnoha chronologicky navazujících událostí. „*Tak to ostatně říká i obecné cítění, totiž běžná řeč, když popisuje život jako cestu, trasu, dráhu, která má své křižovatky (Herkules mezi neřestí a ctností), nebo jako pouť ve smyslu putování, chůze, běhu, cursu, cesty odněkud někam, přímočarého jednosměrného pohybu (»mobility«), který má svůj začátek (»vstup do života«), své etapy a svůj závěr ve smyslu konce i cíle (»ten si prorazí svou cestu znamená ten uspěje, ten udělá krásnou kariéru«), prostě ukončení příběhu.*“ (Bourdieu 1998: 56 – 57)

Ve svém díle *Teorie jednání* vyslovuje Pierre Bourdieu důležité poznatky, které dle něj charakterizují biografický výzkum. Velmi zajímavý je ten, že život je podle Bourdieua „*koherentní a orientovaný celek, který se může chápat jako jednolitý výraz určité subjektivní i objektivní intence, určitého projektu...*“ (Bourdieu 1998: 57) Život se tedy odvíjí podle chronologické a logické posloupnosti, od určitého bodu začátku do konce.

Tato snaha ústí k nastolení pořádku mezi sledem událostí, od příčin k důsledkům, usnadňuje porozumění životu jako takovému. Vyprávějící se stává „ideologem vlastního života“.

(Bourdieu 1998: 57) Toto tvrzení můžeme podpořit dalšími autory. „*Lidé nejsou pouhými nositeli struktur, ale jsou aktivními tvůrci sociální, a tím strážci významného vědění, které je třeba pochopit zevnitř, prostřednictvím hodnotového systému jedinců.*“ (Kaufmann 2010: 30)

18.5 Zakotvená teorie (grounded theory)

Pod tímto termínem se skrývá určitý ustálená strategie výzkumu a také způsob zpracování a analýzy výzkumníkem získaných dat. Cílem výzkumu, využívajícího postupu s názvem zakotvená teorie, je navrhnout pro nové a nepopsané fenomény samostatnou teorii. Tato teorie vzniká na základě dat sesbíraných během výzkumu. Za zakladatele zakotvené teorie můžeme považovat americké sociology B. Glasera a A. Strausse. Mezi výhody tohoto přístupu můžeme považovat přesný a podrobný postup, který má následující rysy: (Hendl 2012: 123 – 126)

- Obsahuje přesně vymezené procedury pro vytváření teorie
- Studie provedená s pomocí zakotvené teorie by měla být systematická a koordinovaná
- Poskytuje přesné postupy pro analýzu kvalitativních dat
- Velmi často se využívá pro výzkum ve velmi málo teoreticky zpracovaných oblastech

Zakotvená teorie je dobrým způsobem, jak získávat nové poznatky v kontextu objevování, tedy při tvoření nové teorie. V kontextu objevování se v určitých okamžicích musíme řídit výzkumnickou intuicí a tento fakt zakotvená teorie zohledňuje. (Sedláková 2014: 400)

Návrh zakotvené teorie dle Glasera a Strausse má několik cílů. Patří mezi ně především vytvářet teorii, dát výzkumu řád a systém, pokusit se zvýšit míru objektivitu výzkumu, předložit teorii podloženou bohatou strukturou podrobných vysvětlení, úzce navázanou na realitu, jež reprezentuje.

V historii lze odlišit dva proudy zakotvené teorie. Tou starší linií je subjektivistická a mladší konstruktivistická. (Sedláková 2014: 401) Současný postup je velmi ovlivněn sociálním konstruktivismem „*a na data nahlíží jako na vytvářená ve sdíleném zážitku výzkumníka s participanty.*“ (Sedláková 2014: 401) Dále můžeme jedním dechem dodat, že „*práce s daty je konstrukcí, ve které jsou umísťována do kontextu (lokálního, časového či sociokulturního), ale také odráží výzkumníkův proces uvažování.*“ (Sedláková 2014: 401)

18.5.1 Průběh výzkumu podpořeného zakotvenou teorií

Pro tvorbu zakotvené teorie musíme nejprve shromáždit data, v našem případě z biografických rozhovorů. Běžně je potřeba výzkum „v terénu“ opakovat. Data budeme

analyzovat v mezičase mezi jednotlivými sběry. Výzkum bude dokončen v okamžiku teoretického nasycení (saturace) výzkumu. Teoretické nasycení v praxi znamená, že sběr dat nám nepřináší žádné nové informace a nové proměnné.

Přesnější postup výzkumu můžeme nalézt zde: (Hendl 2012: 125 – 126)

1. Výzkumník vstupuje do terénu vybaven prvotními vágními koncepty a představami o zkoumané oblasti.
2. Výzkumník studuje jednotlivé případy a zaznamenává data získaná rozhovory.
3. V procesu zkoumání data simultánně shromažďuje a analyzuje.
4. Výzkumník rozšiřuje své zkoumání na další případy procesem teoretického vzorkování, které má přinést novou informaci pro rozvoj teorie. Výběr nových participantů závisí na dosavadních poznatcích a rozvíjející se teorii.

„Výzkumník provádí porovnání mezi případy, testuje své poznatky a validizuje zjištěná fakta. Rozvíjí zachycení rozmanitosti jevů pomocí kategorií, identifikuje probíhající procesy, zdokonaluje kategorizační systémy, integruje poznatky, zobecňuje empirická tvrzení a formuluje další hypotézy.“ ((Hendl 2012: 125 – 126)

18.5.2 Proces vytváření zakotvené teorie

Novou teorii vytváříme podle předem daného schématu s následujícími prvky: (Sedláková 2014: 405)

Příčinné podmínky – jev – kontext – intervenující podmínky – strategie jednání a interakce – následky

Za pomoci zakotvené teorie vytváříme teorii pozorovaného jednání. Námi odhalenou teorii zasazujeme do dalšího kontextu a provádíme další sběr dat. Jde o cyklický model, kam patří *„shromažďování údajů, jejich analýza a teorie se vzájemně doplňují. Nezačínáme teorii, kterou bychom následně ověřovali. Spíše začínáme zkoumanou oblastí a necháváme, at' se vynoří to, co je v této oblasti významné.“* (Strauss, Corbinová 1999: 14)

Důležitou vlastností výzkumníka je jeho schopnost teoretické citlivosti, což v překladu znamená, že je výzkumník schopen hlubokého porozumění a vzhledu do problematiky, což nám dává možnost oddělit důležité poznatky daného jevu od nedůležitých. (Strauss, Corbinová 1999: 28 – 29)

Sesbírané rozhovory je vhodné přepisovat do psané podoby. Takto zpracovaný materiál dále analyzujeme. Analýza probíhá za pomoci třístupňového modelu

kódování. (Sedláková 2014: 412) Těmito třemi typy kódování jsou otevřené, axiální a selektivní, které jsou navzájem provázané. (Strauss, Corbinová 1999: 40)

18.5.3 Otevřené kódování

Při tomto výchozím kódování vytváříme základní kategorie důležité pro náš výzkum. „*Jedná se o prvotní, často poměrně hrubé třídění, které reflektuje hlavní charakteristiky daných jevů a jednání.*“ (Sedláková 2014: 412) Jde o první „*část analýzy, která se zabývá označováním a kategorizací pojmů pomocí pečlivého studia údajů.*“ (Strauss, Corbinová 1999: 43)

Otevřené kódování má tři základní kroky, prvním je konceptualizace, jež „*spočívá v rozboru dat a volbě označení pro jednotlivé jevy. Tato označení představují názvy kódů, kterými budeme data kódovat. Již v této rané fázi mohou mít charakter termínů, na jejichž základě vystavíme novou teorii.*“ (Sedláková 2014: 413)

Druhým krokem je kategorizace, což je seskupování podobných pojmů do kategorií. V posledním kroku dále pracujeme s kategoriemi. (Strauss, Corbinová 1999: 44-48)

18.5.4 Axiální kódování

V této fázi výzkumu dochází k spojování kategorií a subkategorií do vzájemných vztahů, odhalujeme příčiny a důsledky těchto vztahů a jednotlivých situací. Na jedné straně bychom si v této fázi výzkumu měli všimnout podobností a pravidelností, ale také nesrovnalostí a výjimek. (Sedláková 2014: 421)

Určujeme si především hlavní kategorie (strategie jednání) a specifikujeme jejich vlastnosti. Dále nás zajímají pomocné kategorie (okolnosti, podmínky a následky) a jejich návaznost na tu centrální. Poslední fáze axiálního kódování má cyklickou formu. Prověřujeme totiž platnost vztahů v datech, testujeme induktivně formulované teze na novém souboru dat. (Sedláková 2014: 422)

18.5.5 Selektivní kódování

Identifikujeme pro vysvětlení jevu nejdůležitější kategorii, specifikujeme její vztahy s ostatními kategoriemi a snažíme se vystihnout její proměny v závislosti na změnách. „*Sledujeme dynamiku tohoto procesu, jakých variant nabývá podle změn kontextu a jednajících a také jak se mění jeho následky.*“ (Sedláková 2014: 423)

19 Výzkumný vzorek

Zkoumanou populací jsou lidé v produktivním věku, kteří mají své zaměstnání nebo jsou samostatně výdělečně činní. Tito lidé jsou občany České republiky, kteří sami sebe označují

za digitální nomády a mají za sebou minimálně jeden tříměsíční pobyt v zahraničí, během kterého pracovali pro firmy nebo klientelu, ale zároveň poznávali danou zemi/dané země, ve kterých pobývali.

Náš výzkumný vzorek tvoří šest respondentů. Při výběru jsme se snažili zahrnout co nejroznorodější jedince, a to z hlediska věku, pohlaví, profese a dalších ukazatelů. Snažili jsme se oslovit zároveň lidi, kteří mají velmi mnoho zkušeností s digitálním nomádstvím, tak relativní nováčky.

Při výběru informantů jsme se rozhodli použít teoretický výběr. Takový výběr charakterizuje určitý stupeň volnosti. Výběr provádíme několikrát, na základě průběžně dosahovaných výsledků výzkumu. Sběr dat je ukončen po teoretickém nasycení výzkumu, jinak řečeno saturaci. Tak popisujeme stav, kdy námi získaná data nepřináší žádné nové informace či jevy.

19.1 Metoda sněhové koule

Potenciální respondenty vybíráme také metodou sněhové koule. Jedná se o způsob výběru, kdy oslovíme jedince již zapojené do výzkumu, kteří nám poslouží jako informátoři pro doporučení dalších vhodných osob do výzkumu. (Hendl 2012: 152)

19.2 Informovaný souhlas

Důležitým aspektem každého výzkumu, který získává data za pomoci informantů (v případě hloubkového nestrukturovaného rozhovoru), je získat od těchto respondentů informovaný souhlas. Informanty musíme seznámit se skutečností, že rozhovor slouží pro účely výzkumu v rámci magisterské diplomové práce, a že celý rozhovor bude nahráván a dále zpracováván. Informovaný souhlas potvrzují informanti písemně svým podpisem na příslušný formulář.

Vhodné je také informanty srozumět s cílem a obsahem našeho výzkumu. Nezbytnou součástí výzkumu je možnost zůstat v anonymitě. Informanti si tak mohou zvolit přezdívku, pod kterou chtějí ve výzkumu figurovat. Vzhledem k povaze našich rozhovorů, jsme se rozhodli pro pasivní informovaný souhlas.

20 Etika výzkumu

Jedním ze zásadních bodů výzkumu je jeho etická stránka. Musíme dbát na to, aby veškeré informace byly dobře zabezpečeny, a nemohly být nijak zneužity, nebo aby s nimi nebylo naloženo způsobem, který nebyl mezi výzkumníkem a informantem předem domluven. (Sedláková 2014: 174) Každý výzkum by měl dodržovat soubor nejzákladnějších etických pravidel, především pak:

- Získání informovaného souhlasu. Tento aspekt rozebíráme podrobněji v jedné z předcházejících kapitol.
- Souhlas může mít pasivní či aktivní formu. Aktivní souhlas znamená podepsání příslušného formuláře. U pasivního souhlasu při výzkumu podepisuje formulář jen ten, kdo chce ukončit svoji účast ve výzkumu.
- Svobodné odmítnutí. Informant má právo kdykoliv svou účast ve výzkumu ukončit.
- Anonymita. Identita účastníků výzkumu není odhalena nikomu dalšímu mimo výzkumníka. (Hendl 2012: 155)

21 Charakteristika výzkumného vzorku

V předkládané kapitole shrnujeme jednotlivé informanty zapojené do našeho výzkumu. Jedná se o občany České republiky, ve věku od 21 let do 38 let. Ve výzkumu figuruje celkem šest osob, z čehož je jedna žena a pět mužů. Pořadí respondentů je náhodné. Nejmladším účastníkem výzkumu je jednadvacetiletý Matouš. Nejstarším účastníkem je osmatřicetiletý Petr. Z hlediska věku jde tedy o poměrně málo rozptýlený vzorek jedinců. Všichni účastníci výzkumu jsou osoby v produktivním věku.

Účastníci výzkumu se v současnosti nachází v různých částech světa. Konkrétně se jedná o Vietnam, Austrálii a Indonésii. Dva z našich informantů zrovna pobývají v České republice.

Co se týká vzdělání, jde o různorodý vzorek, nicméně nikdo digitálním nomádů nemá základní vzdělání nebo vzdělání s výučním listem. Dva informanti mají maturitu, jeden bakalářské vysokoškolské vzdělání a tři magisterské vysokoškolské vzdělání. Velmi zajímavé je podívat se na náš vzorek z hlediska povolání. Žádný z informantů není zaměstnancem, ale všichni vykonávají takzvaná svobodná povolání.

21.1 Petr

Petrovi je 38 let a aktuálně pobývá ve Vietnamu. Petr dokončil magisterské vysokoškolské vzdělání v oboru ekonomie. Kromě svého mateřského jazyka mluví plyně anglicky, učí se rusky. Petr nepracuje na plný úvazek jako zaměstnanec, ale je na tzv. volné noze. Na svědomí má opravdu hodně projektů. V současné době se živí jako web developer, dělá grafiku a spoustu dalších projektů.

Dle jeho vlastních slov je pro něj cestování velkým koníčkem. Cestování přizpůsobil celý svůj osobní i pracovní život. Běžně cestuje několik měsíců v roce. Jeho životní filosofie se nedá shrnout do pár vět, aby se dala smysluplně popsat.

21.2 Matouš

Matouš je nejmladší účastník našeho výzkumu, je mu teprve 21 let. Celou letošní zimu strávil v zahraničí. Nejprve pobýval v Thajsku, Vánoce oslavil na Srí Lance a nyní se přesunul do Austrálie. Kromě češtiny ovládá angličtinu a rozumí také německy. Matouš vystudoval gymnázium, poté nastoupil na univerzitu, nicméně z vysoké školy se rozhodl odejít.

Matouš se konkrétně se zabývá marketingem na sociální síti Facebook, spravuje svým zákazníkům marketingové kampaně. Na svých cestách zahraničím taktéž fotí, točí videa a píše články, které následně prodává do nejrůznějších českých médií. Hodně času věnuje vlastním projektům.

Mezi Matoušovy koníčky patří káva a víno, cestování, hudba, psaní a jídlo. Matouš také věří, že cokoli, co udělá, tak se mu nějakým způsobem vrátí. Věřící, že všechno má svůj smysl a je pouze na nás, jestli ho najdeme.

21.3 Linda

Lindě je 24 let a aktuálně pobývá doma v České republice. Na vysoké škole získala bakalářský titul. Linda v nedávné minulosti strávila půl roku v Asii. Nejdříve pobývala nějakou dobu na Bali, poté na jiných místech Indonésie a pak se přesunula do Thajska. Linda mluví česky, anglicky, také německy a trochu španělsky. Linda se živí prací v oblasti grafiky a designu, dále také podniká.

Linda ráda vyrábí přírodní kosmetiku, chození do přírody a má blízko k buddhismu.

21.4 Dan

Danovi je 28 let a v současnosti se nachází také v České republice. Zimní měsíce však strávil ve Střední Americe, kde procestoval Nicaragu, Guatemalu a Mexiko. Dan má vysokoškolské vzdělání magisterského stupně. Dan ovládá kromě českého jazyka také angličtinu, němčinu a základy španělštiny. Dan se zabývá online marketingem a spoustou dalších přidružených podoblastí.

Dan sebe popisuje jako introverta a věří, že kdokoliv může zvládnout cokoli, protože za každým úspěchem je dle jeho názoru hlavně velká snaha, píle a dřina. Dan miluje cestování, toulání se neznámými ulicemi, objevování nových míst. Dan svou vlastní filosofii má, ale nedá se shrnout do jednoho slova.

21.5 David

David je jedním ze starších účastníků, je mu 31 let. V současné době se nachází na Bali a uplynulou zimu strávil v Thajsku nebo na Filipínách. David má maturitu a domluví se plynule anglicky, ale učí se také místní asijské jazyky. David je jako ostatní informanti na volné noze, zabývá se Facebook marketingem.

David miluje cestování, svůj sen si splnil v lednu roku 2015, kdy vyrazil do Asie bez zpáteční letenky. Sám sebe popisuje jako minimalistu, který touží žít, pracovat, cestovat a poznávat. Z víry je mu nejbližší buddhismus.

21.6 CzechGeekOnTheWay

CzechGeekOnTheWay je pětadvacetiletý muž, který aktuálně pobývá na Bali. Nějakou dobu předtím strávil také na Taiwanu. Kromě češtiny mluví také anglicky, německy a čínsky. Dosáhl magisterského vysokoškolského vzdělání. V současné době pracuje v oblasti IT, poradenství a softwaru.

Mezi jeho záliby patří surfování, golf, cyklistika a snowboarding. Dle svých vlastních slov věří v karmu, ale žádné konkrétní náboženství nebo víru nevyznává.

22 Zpracování rozhovorů

V rámci této magisterské diplomové práce jsme sbírali data pomocí nestrukturovaných biografických hloubkových rozhovorů. Před realizací jsme si připravili pouze čtyři tematické celky a několik dalších dílčích témat, o kterých jsme s komunikačními partnery chtěli hovořit. Prvním tematickým celkem bylo Digitální nomádství, další tři témata jsme si vypůjčili z teorie životního stylu. Dle dělení času na pracovní, volný a vázaný, jsme následující tři celky pojmenovali stejně.

V kapitole Sociologie životního stylu si blíže vysvětlujeme a definujeme pojmy času pracovního, vázaného a volného. Tematický celek Pracovní čas se tedy věnuje vybraným aspektům pracovního života digitálních nomádů jako je místo výkonu práce, pracovní doba nebo pracovní nástroje. Tematický celek Volný čas se zaměřuje na trávení volného času digitálními nomády a jejich vnímání pojmů jako víkend a dovolená. Třetí celek nazvaný Vázaný čas popisuje určité odlišnosti v organizaci vázaného času digitálními nomády

Realizace samotných rozhovorů probíhala bez komplikací. Domluva s komunikačními partnery byla skvělá, rozhovory probíhaly v dobré a přátelské atmosféře. Jeden rozhovor bohužel poznamenaly časté výpadky internetového připojení, nicméně jsme neshledali tyto

nepříjemnosti ve výzkumu za omezující.

Se získanými rozhovory bylo dále nutné pracovat. Nejprve jsme je přepsali z audiovizuálního záznamu do psaného textu, který jsme se snažili opatřit také poznámkami zachycující důležité neverbální prvky. Celkem bylo přepsáno šest rozhovorů, u nichž se délka standardně pohybovala kolem 40 minut, nicméně v jednom případě se stalo, že rozhovor měl délku téměř dvou hodin.

Transkripty rozhovorů jsme pak následně analyzovali a přiřazovali jsme jednotlivých replikám zastřešující pojmy. Tyto pojmy jsme třídili, nicméně sami o sobě nejsou vypovídající, velmi záleží na kontextu, ve kterém byly proneseny.

Další systematická práce nám nakonec vykrystalizovala v 17 kategorií a 69 subkategorií. Jednotlivé kategorie a subkategorie jsou pak rozčleněny na šest analytických kategorií. Snažíme se tak systematicky pojmut fenomén digitálního nomádství. Tyto analytické kategorie jsme pojmenovali jako Digitální nomádství, Realizace digitálního nomádství, Digitální nomádství a pracovní čas, Digitální nomádství a volný čas, Digitální nomádství a vázaný čas a poslední Tekutost digitálního nomádství.

Dalším postupem se odchylujeme od standardního postupu zakotvené teorie a nebudeme vytvářet plnohodnotný paradigmatický model a vybírat jednu centrální kategorii, na jejímž základě bychom měli popsat příčiny a následky zkoumaného problému. Náš výzkum zkoumá digitální nomádství jako fenomén a především nám jde o popis tohoto fenoménu, nikoliv jeho vysvětlení v kontextu sociálního chování.

Námi vytyčené cíle můžeme naplnit za pomoci otevřeného kódování. Toto naše odchýlení od zakotvené teorie nepovažujeme za hrubé porušení metody, neboť kvalitativní metody všeobecně standardizované nebývají. Navíc v našem případě jde tedy pouze o vypuštění poslední část metody, ne o modifikaci některých jejích kroků.

23 Poznámka na závěr

Vzhledem k povaze zkoumaného problému byly veškeré rozhovory realizovány zprostředkovaně, za pomoci moderních technologií. V našich silách není vést veškeré rozhovory s digitálními nomády face-to-face, jelikož se tito lidé aktuálně velmi často nachází v zahraničí. Zároveň jsme nechtěli jako podmínku klást vedení rozhovoru osobně, jelikož by se tím stal náš výzkum prakticky nerealizovatelný.

K realizaci rozhovorů jsme využili počítače s webkamerou, připojením na internet

a nainstalovaným programem Skype, rozhovor následně budeme ukládat přes nahrávací program do paměti počítače.

Považujeme za důležité upozornit, že taková realizace rozhovorů s sebou nese určitá rizika. Prvním rizikem je zpožděná interakce, díky které může docházet častěji k nepochopení mezi výzkumníkem a informátorem. Jako další riziko vidíme možnost selhání techniky, například přerušení rozhovoru z důvodů výpadku internetového připojení. V konečném důsledku ale výhody převažují nad nevýhodami, a proto jsme se rozhodli k tomuto způsobu vedení výzkumu přistoupit.

Podobné dynamické tendence ve výzkumu můžeme nalézt například v etnografii. V posledních letech zde vzniká nová výzkumná technika pojmenovaná jako virtuální etnografie. (Sedláková 2014: 265) Ta slouží především ke zkoumání a interpretování prostředí internetu, on-line komunit a kyber kultury. Data v takovém výzkumu jsou například výpovědi jedinců v různých diskuzních fórech, na sociálních sítích či on-line hrách. (Sedláková 2014: 265-266)

Kyberantropologie je další nová disciplína zabývající výzkumem počítačově zprostředkovaných subkultur. *„Jejím cílem je porozumět jednání a zkušenosti účastníků a přispěvatelů virtuálních subkultur, které mají oproti těm existujícím v off-line světě svá specifika.“* (Sedláková 2014: 267)

Poslední technikou, kterou zde zmíníme, je analýza sociálních sítí. Ta vychází z teorie sítí a pomocí síťových diagramů *„...se snaží rekonstruovat strukturu sociálních vztahů zkoumaných společenství (nebo jedinců)..."* (Sedláková 2014: 268)

Z výše zmíněných technik je zřejmé, že také společenské vědy se přizpůsobují novým trendům a hledají nová východiska pro zkoumání fenoménů.

ANALYTICKÁ ČÁST

Ve třetí a poslední části této práce přiblížíme analýzu dat, kterou jsme provedli na datech získaných z nestrukturovaných hloubkových biografických rozhovorů. Vyjmenujeme a popíšeme kategorie a subkategorie, které jsme identifikovali v rámci analytických kategorií. Dále budeme prezentovat naše zjištění. Poté bude následovat shrnutí a zhodnocení našeho snažení. Na závěr uvádíme diskuzi s teoretickou částí.

24 Výsledky výzkumu

V následující kapitole budeme kontextualizovat, popisovat a vysvětlovat výsledky našeho výzkumu. Kapitolu jsme dle výše zmíněného třídění do analytických kategorií rozdělili na šest podkapitol.

Hned na začátek musíme upozornit na skutečnost, že některé kategorie se prolínají a navazují na sebe, jelikož zkoumaná problematika je dosti komplexní povahy. Například důvody, proč se komunikační partneři stali digitálními nomády, velmi úzce souvisí s výhodami nomádského stylu života. Tyto skutečnosti se pak také ve velké míře zrcadlí do výběru místa pobytu apod.

24.1 Digitální nomádství

Jelikož měl náš výzkum biografický charakter, dostali jsme se mimo jiné k okamžiku, kdy se jednotliví komunikační partneři dozvěděli o fenoménu poprvé. Již z první kategorie vyplývají zajímavá zjištění. Všeobecně se dá říci, že digitální nomádství je mladý jev. Digitální nomádi se poprvé setkali s pojmem ze stejných zdrojů.

Zde také vidíme souvislost s faktem, že se digitální nomádi velmi často opakují, používají stejná slovní spojení a upozorňují na identické věci. V některých kategoriích došlo k saturaci výzkumu velmi rychle.

24.1.1 Seznámení s pojmem

Digitální nomádství je doopravdy mladý fenomén, který se rozšiřuje teprve v posledních několika málo letech. Z rozhovorů jsme se nejčastěji dozvěděli, že se o digitálním nomádství dozvěděli dva až tři roky zpátky. Objevila se však situace, kdy se to stalo dříve: „*No já ani nevím, hlavně jsem tenkrát ani nevěděl, že je to nomádství, ale někdy v roce 2011. Kdy jsem*

skončil s prací jako takovou a vydal se pročistit si hlavu na Mallorcu na tři měsíce, což bylo září, říjen a listopad.“ (David, 31)

Musíme upozornit, že tato Davidova cesta nesplňuje veškeré znaky nomádství, nicméně se zde u něj začíná krystalizovat jeho podoba.

Internet. Je zřejmé, že k technologiím měli digitální nomádi úzký vztah také před tím, než začali tímto životním stylem žít. Nejčastěji se o digitálním nomádství dozvěděli právě z internetu. *„Já jsem hodně cestoval, ale nepracoval, tak jsem na internetu narazil někde na nějaké články týkající se digitálního nomádství, takže jsem si ten pojem tak nějak vžil do hlavy.*“ (CzechGeekOnTheWay, 25)

„Kdo mě jako hodně ovlivnil už před těmi X lety, tak byl Johnny FD, který to dost propagoval na Youtube. Propagoval ten životní styl už někdy v roce 2011/2012.“ (David, 31)

Čtyřhodinový pracovní týden. Tato kniha od amerického autora Timothy Ferrise je zajímavých artefaktem. Dan a Matouš tuto knihu v úvodním dotazníku shodně uvádějí jako jejich nejoblíbenější.

Digitální nomádi ji zmiňují také v odpovědi na otázku, kde se poprvé setkali s pojmem digitální nomádství: *„Viš, že ani nevím? Myslím, že jako první byl asi Tim a jeho Čtyřhodinový pracovní týden. (...) Ale on tomu neříká digitální nomádství.*“ (Matouš, 21)

„Hm. Já vím, že to bylo asi určitě poprvé od Tima Ferrise, vlastně Čtyřhodinový pracovní týden.“ (David, 31)

„No u mě tak jako, asi jako často u těchle lidí to začalo tou knihou Čtyřhodinový pracovní týden.“ (Dan, 28)

Kurz Adama Marčana. Jméno Adama Marčana se objevilo také několikrát jako významný zdroj inspirace.

„A první živý nomád, kterého jsem potkal, byl Adam Marčan.“ (Matouš, 21)

„Tak byla jsem na kurzu Adama Marčana, o tom už jsi určitě slyšela, věřím, přes portál Naučmese.cz.“ (Linda, 24)

NaVolnéNoze.cz a Robert Vlach. Postava Roberta Vlacha je důležitá v českém kontextu digitálního nomádství. Jedná se o jednoho z velkých propagátorů tohoto stylu života, který o něm často píše na svém portálu NaVolnéNoze.cz.

„Přímo jako pojem digitální nomádství, asi přes Roberta Vlacha, pravděpodobně jo. Nějaký článek o tom jsem četl NaVolnéNoze.cz.“ (Matouš, 21)

24.2 Realizace digitálního nomádství

Jelikož má digitální nomádství několik specifík, nejde začít žít takovým způsobem ze dne na den. První cestě u všech digitálních nomádů předcházela určitá doba příprav, nejčastěji dlouhá jeden až dva roky. Všeobecně se dá shrnout, že během realizace dochází jednoznačně ve všech případech ke hledání způsobů, jak najet na tento nový životní styl. Ve fázi realizace taktéž dochází k výběru země, do které digitální nomád odcestuje. To se děje na základě určitého klíče a několika podmínek.

24.2.1 Realizace

Jak jsme již uvedli výše, během realizace dochází ke hledání způsobů, což nejčastěji zahrnuje změnu práce.

Hledání způsobů. U digitálních nomádů je zcela zásadní jedna jediná věc. Získat práci, kterou budou moct digitální nomádi dělat odkudkoliv: *„On prostě nepotřebuje být fyzicky s klienty. Což je jako zásadní věc, kterou potřebuje digitální nomád dosáhnout. V podstatě jako jediná věc, kterou skutečně potřebuje, aby nemusel být fyzicky s klienty.“ (Matouš, 21)*

Tento přechod se dá vysvětlit také na vlastním příkladu: *„No tak v podstatě to byla roční cesta, kdy jsem musela úplně změnit svůj život, svoji práci, vlastně jsem během té doby skončila v práci, založila jsem vlastní e-shop, postavila jsem se na volnou nohu...“ (Linda, 24)*

„No nějakým způsobem jsem pracoval na tom, a snažil si jako zařídit život tak, aby to šlo.“ (Petr, 38)

24.2.2 Výběr země

Do výběru země se velmi promítají osobní preference a představy. Důležitým zjištěním je, že se digitální nomádi nemohou přesouvat bez omezení. Kvůli práci, kterou vykonávají, musejí vybírat země s kvalitním internetovým připojením. Dalším faktorem, který hraje roli a je nezávislý na nomádech, je vízová politika dané země.

Co se týká ostatních faktorů, záleží vždy na preferencích a rozhodnutí digitálního nomáda. Mohou ho ovlivňovat především ekonomické faktory a bude pak vybírat výrazně levnější zemi, než je Česko. Nebo se prioritou stanou koníčky a zábava. V neposlední řadě hraje roli komunita a doporučení od ostatních cestovatelů a digitálních nomádů.

Vízum. Jako hlavní kritérium pro výběr země jsme identifikovali vízum: „*Pokud mi to podmínky té země dovolí. Pokud mi ta daná země dá vízum.*“ (CzechGeekOnTheWay, 25) Končící vízum je pak důvodem pro pohyb mezi zeměmi, tuto skutečnost rozebíráme níže.

Internet. Vzhledem k povaze nomádkého pracovního života, je internet konstantou, kterou nutně musí řešit všichni digitální nomádi. V určité fázi své práce se bez internetu neobejde nikdo z nich. „*Pokud je tam dostatečně rychlý internet, který mi umožní pracovat.*“ (CzechGeekOnTheWay, 25) Podobnou odpověď uvedl také Petr.

Finance. Před výjezdem se musí uvážit také finanční stránka: „*A když jedeš do levnější země, tak si nemusíš vydělávat tolik peněz. Tak třeba v Thajsku ti určitě stačí méně peněz než třeba v Praze, takže je to dobrý i pro začátky. A že tam tolik neutratíš, v levnější zemi.*“ (Linda, 24)

Můžeme mluvit přímo o výběru země: „*Já vybírám ty levnější země...*“ (CzechGeekOnTheWay, 25)

Pro Dana je klíč k výběru jednoduchý: „*Je to cena, cena života...*“ (Dan, 28)

Zábava. Dva digitální nomádi zároveň dodávají, že koníčky jsou taky důležité: „*...vybírám s ohledem na ty koníčky.*“ (CzechGeekOnTheWay, 25)

„*Vybírám podle toho, co mě na tom láká, nějaké koníčky.*“ (Dan, 28)

Doporučení. Zmínit musíme také rady a tipy ostatních digitálních nomádů a cestovatelů: „*A taky se mi to mění na základě toho, jaký doporučení mi dávají lidi, co potkávám. A taky na základě zkušenosti. (...) Já si to teda vyslechnu a jako vyloženě... Nemyslím si, že mě to vyloženě ovlivňuje, ale spíš mi to pomáhá v rozhodnutích.*“ (CzechGeekOnTheWay, 25)

24.2.3 Rytmus

Důvodům přesunů jsme se speciálně nevěnovali, ale tři z digitálních nomádů sami zmínili, že se přesunují kvůli končícímu vízu. Na základě toho jsme identifikovali kategorii související s rytmem života digitálního nomáda.

Tento rytmus změn velmi souvisí s kategorií Budoucnost. Jelikož jsou víza krátkodobá, digitální nomádi neplánují na delší dobu dopředu.

Končící vízum. Vypršení platnosti víza a střet se zákony dané země nutí digitální nomády k pohybu. „*A když jsem schopen se přesouvat a v podstatě i musím, protože teď mě k tomu nutí víza, v podstatě celou dobu, protože když se přesouvám, tak se přesouvám kvůli vízu. Doted' to tak bylo.*“ (Matouš, 21)

Pro ilustraci uvádíme konkrétní příklad: „*Tak na Bali je 30 dní vízum zdarma, pak musím vycestovat. Takže mám koupenou letenku do nejbližší země, což je Malajsie.*“ (CzechGeekOnTheWay, 25)

24.2.4 Důvody

Kategorie důvodů, proč se stát digitálním nomádem se velmi souvisí s výhodami. Důvody jsou dle našeho pohledu očekávané výhody, plynoucí z realizace určité věci.

Cestování. Je jedním z nejdůležitějších témat, které s pojmem digitálního nomádství souvisí. Cestování je koníček všech digitálních nomádů a všichni k němu mají blízký vztah. „*Po nějakém čase cestováním a stráveném v zahraničí jsem si uvědomil, že chci cestovat víc.*“ (CzechGeekOnTheWay, 25)

„*Já myslím, když mi bylo tak pět let. No já jsem vždycky chtěl hodně cestovat a vždycky jsem chtěl něco tvořit. Ale ono to jako dřív v mých očích nešlo dost dohromady. Že prostě buď cestuješ, nebo něco děláš. No a pak díky Timovi, díky té knížce jsem si uvědomil, hele, ono to vlastně jde.*“ (Matouš, 21)

Cestování je tedy důležitým aspektem nomádského stylu života a je nejčastěji uváděným důvodem, který motivoval digitální nomády žít tímto stylem. Nicméně jejich pohled na cestování je velmi zajímavý. „*Já se až za takového cestovatele zase nepovažuji. Já jsem třeba strávil dva měsíce v Saigonu, kde normální cestovatel stráví sotva den, protože tam není nic co k vidění.*“ (Dan, 28)

„*No já jsem určitě chtěl jako objevovat místa, na kterých jsem ještě nebyl. Podívat se na svět. A podívat se na to trochu z jiného úhlu.*“ (Petr, 38)

„*Jiný pohled*“ je taktéž důležitý aspekt. „*Potom jako druhá věc je, že můžeš vlastně velice snadno poznávat nějaké cizí kultury dlouhodobě. (...) Tak když přijedeš do Thajska, jakože na tři týdny jako turista, tak seš většinou v módu, že chceš vidět co nejvíc, že chceš projet celé Thajsko, což je obrovská země a nejde projet za tři týdny. Takže jako skončíš u toho, že vůbec nepoznáš ten život. Jo, ty tam žiješ jako turista a utratíš tam soustu peněz, chodíš do restaurací, do barů, spíš v hotelech, ale v momentě, kdy tam seš jako nomád, je sice fakt, že dejme tomu pět dní v týdnu pracuješ a z těch pěti dnů v týdnu nevidíš nic, ale pak máš úplně volný víkend a je ti úplně jedno, že se jedeš podívat někam tam 20 kilometrů, kam by nikdy žádný turista nejel, do nějaké vesnice nebo něco. (...) Zároveň i ten fakt, že jsi na jednom místě delší dobu, tak přestaneš chodit do těch restaurací, který jsou napsaný v nějakým listu jako THE BEST OF, ale prostě najdeš si ty svoje, které jsou nejlepší pro lokály, protože ty*

jsou nejlepší, tam chodí místní. A ty tam začneš chodit taky, protože je tak náhodou objevíš. Což se ti jako turistovi téměř nemůže stát. Protože na to nemá čas a nemá ani tu potřebu objevovat, on chce spíš jako zažít to nejlepší, tak si radši na internetu najde, nebo někde v průvodci, že tady to má být dobrý, tak půjdu tam.“ (Matouš, 21)

Digitální nomádi tedy popisují fenomén, který by se dal pojmenovat jako „slow travel.“ Takové pomalé cestování klade důraz na intenzivní zážitky a důkladnější poznávání dané destinace.

Finance. Všichni nomádi v určitém kontextu zmiňují také ekonomický aspekt nomádského stylu života. Finance jsou jedním z důvodů, proč se rozhodnout pro digitální nomádství. *„A když jedeš do levnější země, tak si nemusíš vydělávat tolik peněz. Tak třeba v Thajsku ti stačí určitě méně peněz než třeba v Praze.“ (Linda, 24)*

U digitálních nomádů je velmi důležité udržet dlouhodobě vyšší příjmy než výdaje. Finance mohou být důvodem k přechodu na nomádský styl života, protože jejich úspora může znamenat delší přežití projektů (často start-upů), čímž se zvyšuje jejich šance na úspěch. Na tuto skutečnost upozorňuje Matouš, Petr i David. *„Tak co já tak potkávám za lidi, tak mnoho těch lidí je jako na začátku toho svého podnikání a vyplatí se jim v podstatě cestovat a snížit jim ty jejich náklady na život. Protože oproti té Praze to třeba není tolik, ale když je člověk třeba ze San Francisca nebo Londýna, kde dáš dva tisíce za 1+1, teď se bavíme o librách prostě. A tady dá prostě 500 za apartmán i s uklízečkou.“ (David, 31)*

„V momentě, kdy jsi placená z Evropy a jsi ve Vietnamu, nebo na severu Thajska. (...) Tak jsi schopná ušetřit strašně moc peněz. Jako až nepředstavitelné částky. (...) Pěkné bydlení tě místo 15 tisíc stojí 5 tisíc. Jídlo místo 150 Kč stojí 40 Kč.“ (Matouš, 21)

Počasí. V našem výzkumu jsme identifikovali taktéž velmi důležitou a pro nás překvapivou kategorii počasí. Je to další skutečnost, která ovlivňuje většinu digitálních nomádů. Digitální nomádi nejčastěji jezdí do zemí, kde je slunečno a teplo po většinu roku. Popřípadě jejich hlavní cestovní „sezónou“ je období, kdy probíhá v České republice zima. O počasí mluví všichni, kromě Dana.

„Tím asi hlavním důvodem dalším je, že jsem strašně alergický na škaredé počasí. Takže opravdu mě to i psychicky nedělalo dobře, ať člověk už v Ostravě nebo Praze vykukne ráno a vidí, že je tam prostě bílá obloha a neví, co od toho čekat.“ (David, 31)

„Když jsem byl v zemi, kde zrovna čtyři týdny přšelo a bylo hnusně, tak jsem si pak vybral zemi, kde je slunečno a krásně. (...) A tak se mi to mění.“ (CzechGeekOnTheWay, 25)

Svoboda. Svobodou v určitém kontextu argumentuje každý digitální nomád. Někdo v ní shledává výhodu svého životního stylu, je to jeden z dalších důvodů, proč být digitálním nomádem. „*Určitě je pro mě nepředstavitelné uvázat se v nějaké kanceláři a být tam prostě dvacet let.*“ (Linda, 24)

„*Měl jsem chuť mít tu svobodu a působit, kde chci.*“ (Dan, 28)

„*Bejt nezávislej na čase a místě. Prostě to, že se hejbu.*“ (Petr, 38)

„*Člověk se může přesunout, kamkoliv se mu zlíbí.*“ (Matouš, 21)

Hledání domova. Velmi specifický důvod pro digitální nomádství je přesvědčení, že Česká republika není jediné dobré místo pro život. „*A takže to celé moje nomádství směřuje tam, že ani není tak cílem procestovat svět, ale spíše najít to jedno místo, kde se budu cítit dobře a budu ho mít jako nějaký základní tábor. Může jich být více, ale může být jedno. Jedním z nich určitě vždycky bude Česko, i když postupem času už těch nevýhod vidím víc a převažují, protože jsou.*“ (David, 31)

Zkusit něco nového. Je jednoduchý a pochopitelný důvod pro digitální nomádství. Je to hlavně důvod lidí, kteří rádi mění prostředí.

„*No hele asi chuť zkusit něco nového.*“ (Dan, 28)

„*Já chci poznat nový kultury, nový lidi a země.*“ (CzechGeekOnTheWay, 25)

Něco se naučit. Digitální nomádství je také hodně o sbírání zkušeností a učení se: „*Chtěl jsem zkoušet nové věci a hlavně se i něco nového naučit, jako třeba i pracovně.*“ (Dan, 28)

Stereotyp. Na jednom místě totiž člověk upadá do rutiny, která nepodporuje nové a originální myšlenky. „*...strašně rychle padnu do nějaké rutiny, a pak mi dlouho trvá si uvědomit, že v té rutině vlastně jsem. (...) Jakmile se do nějaké rutiny dostanu, tak nejsem schopnej dělat nic nového.*“ (Matouš, 21)

Inspirace. Pro dva z digitálních nomádů patří mezi důvody, proč žít tímto způsobem, inspirace. Ta je důležitým aspektem ovlivňujícím jeho kreativní práci. „*Tak jsem prostě na novým místě, které mi dodává soustu vnějších impulzů, který já pak můžu zpracovat a změnit v něco nového.*“ (Matouš, 21)

„*Člověk je vrhnutej do úplně neznámého prostředí, takže i to, že vylezu z místa, jako domova, domu, ve kterém bydlíme a jdu někam jenom kousíček, tak pořád je to všechno nové, pořád mám nové podněty.*“ (Petr, 38)

Zábava. Další dva nomádi velký důraz kladou na trávení volného času. Jedním z důvodů, proč se stal digitálním nomádem, je možnost přesunout se do země vhodné pro jeho volnočasové vyžití. *„Pokud si člověk vybere spíš dovolenkářskou destinaci, tak si může i hodně užít.“* (CzechGeekOnTheWay, 25)

„A víš jak, můžeš si ten život udělat na míru těm svým zálibám a takovým věcem.“ (Dan, 28)

Komunita. Na tento aspekt kladou velký důraz všichni digitální nomádi. *„Hele já jsem si to tam vybral jenom kvůli tomu, že je tam jako fakt velká taková ta digitálně nomádská komunita. (...) Pro mě je to určitě důležité, setkávání nějakých podobných lidí.“* (Dan, 28)

Podle digitálních nomádů je komunita důležitá nejen z hlediska neformálních sociálních vazeb, například navazování přátelství, ale také z formálního hlediska, které můžeme nazvat networkingem. To znamená, že díky kvalitním sociálním vazbám se můžou digitální nomádi dostat k zajímavým pracovním příležitostem, na které by za jiných okolností nemohli dosáhnout. Digitální nomádi tak můžou potkat potenciální klienty, spolupracovníky do projektů, ale i zaměstnavatele. Komunitu jako důležitý aspekt zmínili všichni digitální nomádi.

Časové pásmo. Odlíšné časové pásmo berou jako výhodu Matouš, Petr a David. Shodují se, že díky časovému posunu mají dopoledne klid na práci a nikdo je nevyrušuje. *„...určitě to je časový posun, ale to je hodně o tom, jak moc musí být člověk online, ale pro mě je super, že tady je jako šest hodin. A když chci pracovat ráno, tak mě tady nikdo neruší.“* (David, 31)

Jiní zase kladou důraz na vyšší efektivitu svého pracovního týmu. *„Když je nějak projekt a nemáme moc času, tak je výhoda to, že já ráno začnu, kdy oni spí tou dobou, já pracuju, pak jak už uznám, že už toho mám dost, tak si zavoláme, řeknu jim, kde jsem skončil. Kluci prostě tou dobou v ČR vstávají a převeznou to a pokračují zase až do večera.“* (CzechGeekOnTheWay, 25)

Jiný čas je pro většinu digitálních nomádů výhodou, nicméně jeden digitální nomád k tomu má rozporuplný vztah: *„Určitě je nevýhodou časový posun. (...) Podle toho, v jaké části světa zrovna jsi, přičemž nám se jihovýchodní Asie ze začátku jevila jako velká výhoda, ale po čase už nás začalo štvtát, že se nám lidi ozývají v pět hodin večer.“* (Linda, 24)

Flexibilita. Celý život digitálního nomáda vystihuje dobře pojem flexibilita. Digitální nomádi jsou flexibilní v práci a organizaci veškerého času. Přizpůsobovat se musí neustále novým zemím, jejich pravidlům, jejich fungování. Digitální nomádi musí být flexibilní téměř v každém okamžiku svého života.

Příkladem je flexibilita v kontextu svého běžného dne. „*No když jsem někde jenom na pár dní nebo pár týdnů, tak je to všechno spíš takový hektický.*“ (Dan, 28)

Jako odpověď na otázky jsme dostávali různé modifikace neurčitých vyjádření. „*To se vůbec nedá říct, každý den je úplně jinej. (...) My jsme si to fakt udělali tak, jak nám bylo příjemný.*“ (Linda, 24)

Mnoho situací se odvíjí právě od země, kde digitální nomádi právě pobývají. „*Ono to dost všechno závisí na tom, kde bydlím.*“ (Matouš, 21)

„*Je to hodně závislé na tom, kde zrovna jsem. Protože každý den pracuju z domu, někdy z kavárny, někdy z coworku. Záleží, na jakém místě jsem.*“ (David, 31)

Mluvit můžeme také o flexibilitě organizace času: „*Sobotu si dělám, kdy se mi zrovna zachce. Takže sobotu mám často ve čtvrtek, nebo ve středu.*“ (Matouš, 21)

Materiálně. Tomuto tématu jsme v rozhovorech věnovali dost pozornosti. Tři z digitálních nomádů pojmenovali své zavazadlo, které si berou na cesty, jako příruční. Další dokáží svůj život sbalit do většího batohu na záda.

V odpovědích se objevil i dost dvojsečný pohled na nomádství a materiálně. „*...cestuju jen s baťohem, takže dost nalahko. Takže s sebou nemůžeš mít tolik věcí, což je pozitivum i negativum zároveň. (...) Mě to na jednu stranu dost naučilo a spoustu věcí změnilo, třeba můj názor na oblíkání. (...) ...jako samozřejmě beru to jako negativum, že když je člověk doma a má tam větší tu škálu, tak je to prostě takový pohodlnější a komfortnější.*“ (Dan, 28)

Někdo jiný však vnímá tuto skutečnost velmi pozitivně. Sám sebe může dokonce označovat jako minimalistu, který má málo věcí: „*No mám teda hodně elektroniky, protože patří k té mé práci. Nějaký ten tablet a takové tohle, kabely. Takže asi tak dvacet věcí, co se elektroniky týče. No oblečení kupodivu moc není, tak kolem šesti triček, pár kraťasů, žádnou bundu, žádnou mikinu. Nic. Vejde se to v podstatě všechno do dvou batohů. Jeden je 35 l velký, druhý je 17 l velký, který mám jako většinou jenom do letadla a takové ty věci, telefon a když uděláš někde nějaký nákup. Takže do dvou batůžků se vejdu a nic extra nijak mi tam nechybí.*“ (David, 31)

Matouš má objemově jeden velký batoh na záda, protože mu hodně místa zabírá fototechnika. Taktéž narazil na téma minimalizování: „*Co s sebou vozím? Určitě ještě nějaké zbytečné kraviny furt. Ne, jako už jsem je naprosto minimalizoval. Už jsem většinu věcí, co jsem jako fakt nepotřeboval, tak jsem povyházel.*“ (Matouš, 21)

24.3 Digitální nomádství a pracovní čas

Z realizovaných rozhovorů jasně vyplývá, že styl života digitálních nomádů je fenomén navázaný na specifická povolání. Digitální nomádi spolupracující v rámci našeho výzkumu pracují nejčastěji v marketingu, informačních technologiích, grafickém designu a podnikání. Základní společnou charakteristikou je, že se jejich práce dá, za určitých podmínek, dělat z jakéhokoliv místa na světě. Všeobecně se dá říct, že v tematické části pracovního času došlo k saturaci výzkumu velmi rychle, již po třetím rozhovoru nepřibývaly nové informace.

24.3.1 Pracovní doba

Tak jako celým životním stylem digitálního nomádství se vine určitá tematická linka vysoké flexibility, nejinak je tomu u organizace práce a pracovního času. Všichni digitální nomádi uvádí, že je flexibilita, co se týká uspořádání (nejen) pracovního dne, velmi důležitá. Z dat se nedá vyčíst žádné zobecnění, co se týká délky pracovní doby. Někteří nomádi pracují více než osm hodin denně, jiní zase méně.

Délka pracovní doby. V tomto ohledu se projevuje mezi nomády naprostý nesoulad. Můžeme dojít pouze k závěru, že díky vysoké flexibilitě a možnosti vlastní organizace času, si každý digitální nomád uzpůsobuje svůj život dle vlastních požadavků a přání.

Volnost a proměnlivá délka pracovní doby je vhodnou charakteristikou pracovní doby. „*No to se taky nedá říct, protože když je člověk jako na volné noze, tak pracuje klidně i do půlnoci. (...) To se fakt vůbec nedá říct, to je hrozně různý. Zároveň máš prostě dny, kdy musíš udělat hodně práce, tak makáš. A pak máš dny, kdy si chceš udělat čas, aby ses jel někam podívat, takže je to fakt různý.*“ (Linda, 24)

„*A ty hodiny, to záleží vyloženě na situaci, když je projekt, tak těch hodin je třeba víc, to jsem schopnej udělat osm, devět, klidně i deset hodin. Záleží na práci, ale v tuhle chvíli je to tak, že to vychází a je to vyvážené a já to stíhám a mám i čas na sebe.*“ (CzechGeekOnTheWay, 25)

Z výsledků vyplývá, že někteří digitální nomádi obvykle pracují méně než osm hodin denně. „*...od 8 do 11 tak nějak pracuju. Potom si dělám něco svojeho. Pak sedám k počítači kolem té čtvrté, páté, kdy mám nějaké hovory a hodinku a dvě až něco dělám. Potom třeba v noci ještě něco zkontroluju. Ale reálně víc než čtyři hodiny nepracuju denně.*“ (David, 31)

„*...bylo vyžadováno, abych pracoval tak nějak osm hodin denně, ale nikdo to nekontrolovat, tak to bylo zhruba sedm hodin denně, tak asi šest až sedm hodin denně.*“ (Dan, 28)

„*Hele tak čtyři až šest.*“ (Petr, 38)

Na opačném pólu se ale také najdou příklady. „Myslím, že to tak má naprostá většina nomádů. Protože prostě nevíš, co je práce. Prostě první musíš specifikovat, co je práce. A já můžu říct, kolik pracuju pro klienty, kolik reálně fakturuju, což jsou dvě až maximálně čtyři hodiny denně. Ale jako průměr jsou dvě. A potom už jako nevím, já tomu nechci říkat práce, protože to je něco, co mě baví. A ano, posouvá to nějaké moje projekty, ale fakticky je pro mě práce i jenom to, že cestuju. Já můžu říct, že pracuju nonstop.“ (Matouš, 21)

Flexibilita. Digitální nomádi si přizpůsobují a podřizují svému životnímu stylu všechen čas. Bez výjimky nezůstal ani ten pracovní. „No to se taky nedá říct, protože když je člověk jako na volné noze, tak pracuje klidně i do půlnoci. Jo, že přes den jsme toho moc neudělali, ale pak jsme prostě makali večer. (...) Zároveň máš prostě dny, kdy musíš udělat hodně práce, tak makáš. A pak máš dny, kdy si chceš udělat čas, aby ses jel fakt někam podívat, takže je to fakt různý.“ (Linda, 24)

„A můžu si to odpracovat, prostě ráno, večer, o víkendu, je to prostě na mě.“ (CzechGeekOnTheWay, 25)

Work-life balance. Někteří digitální nomádi vidí výhodu v tom, že pokud nechtějí, tak do práce nikam nemusí dojíždět. „Musíš cestovat do toho zaměstnání, každé den dojíždíš třeba půl hodiny, hodinu, strávíš neplacenou nějakou dobu na cestě do práce a z práce.“ (CzechGeekOnTheWay, 25)

Nároky na plánování. Vysoké nároky na organizaci úkolů a práce zmiňuje jeden člověk. „A pak samozřejmě to není pro lidi, kteří buď mají problém si organizovat práci, protože digitální nomádství je náročné na organizaci času a práce.“ (Matouš, 21)

Efektivita. David nerad ztrácí během práce čas. „Jinak já uznávám takové to v klidu, bez stresu, v plném soustředění. Prostě jedu na to, žádné 6 hodin lelkování během toho.“ (David, 31)

Stereotyp. Jednotvárný a stále se opakující Pro Lindu by bylo nepředstavitelné pracovat v jedné kanceláři: „Určitě pro mě nepředstavitelné uvázat se v nějaké kanceláři a tam být prostě dvacet let.“ (Linda, 24)

Na skutečnost, že rád mění prostředí, upozorňuje také Dan. Všichni digitální nomádi ale mají rádi cestování a přesuny. Můžeme tedy předpokládat, že eliminovat stereotyp chtějí všichni.

Sebedisciplína. Jeden digitální nomád přidává svůj vlastní poznatek o kázni. „Tak pokud má člověk takhle práci, kterou si s sebou veze, tak musí mít sebedisciplínu. Pokud ji nemá a byl

zvyklej, že mu pokaždé musí někdo říct, co má udělat, tak je to blbý. Prostě je tady kolem všude sousta věcí, které může dělat, může být na pláži, někam jezdit a když nemá tu sebedisciplínu, tak mu ta práce pak nejde moc od ruky.“ (Petr, 38)

24.3.2 Pracovní místa

Je zajímavé sledovat kategorii pracovního místa. Digitální nomádi totiž nejčastěji pracují z míst, která nejsou primárně určená k práci. Jedná se o kavárny, restaurace, domov a přírodu. Jediné uvedené místo, které je určené doopravdy na práci jsou tzv. coworkingová centra. Odpovědi našich digitálních nomádů taktéž boří mýtus, že pracují z pláže. *„Takové to, že bych jako pracoval z pláže nebo z autobusu, tak to jako fakt nikdo nepracuje. Vyfotí se tam, třeba na letišti, jakože pracuje... Ale to je vše.“ (David, 31)*

Coworkingová centra. Tato centra uvedli jako místo pro výkon práce všichni digitální nomádi. Coworkingová centra lze definovat jako sdílené pracovní prostory pro nezávislé profesionály a jiné pracovníky, kteří se zde shromažďují za účelem vykonávání své běžné práce. Coworkingová centra nejčastěji fungují na bázi několika druhů členství, za které se platí příslušný poplatek. Člen takového coworkingového centra pak může využívat různých služeb, podle výše zaplaceného poplatku. *„Je tam spousta dalších digitálních nomádů, kteří odsud pracují, protože je tady rychlý internet. A zázemí a dobrý stoly a dobrá židle, což je tady dost podstatný místo, odkud se dá pracovat. (...) Třeba tady je to coworkingové centrum placené, takže já si nekoupil neomezený přístup sem, ale koupil jsem si jenom 100 hodin.“ (CzechGeekOnTheWay, 25)*

Kavárny. Z kaváren občas pracují také všichni digitální nomádi. *„Takže jsme pracovali i v kavárnách, kavárny jsou super.“ (Linda, 24)*

Můžeme říct, že záleží velmi na místě, v kavárně musí být také kvalitní WiFi, aby odtud mohli digitální nomádi pracovat: *„A naopak v Melbourne mě to hrozně sere, protože není WiFi v kavárnách. Prostě není a neexistuje, prostě nikde.“ (Matouš, 21)*

Domov. Práce „z domova“ je u digitálních nomádů vnímána značně rozporuplně. Někteří nomádi z domu pracují, jiní ne. *„Já raději pracuji mimo to místo, kde bydlím. (...) No já mám takový ten pocit, že ten impulz toho se oblíct a vyjít z domova, takhle jakože tě to nějak nakopne, než kdyby měl člověk chodit celý den po bytě v pyžamu a do toho se něco snažit dělat.“ (Dan, 28)*

„...a třeba na Taiwanu jsem chodil do kaváren a nebo jsem pracoval z domu. Záleželo, jak jsem se cejtil ten den. Pokud jsem se cejtil, že to zvládnou z domu, tak jsem ušetřil za cestu do

kavárny, pokud jsem cejtíl, že se potřebuju trošku namotivovat a jít tam na celý den se soustředit, abych mohl pracovat, tak jsem prostě vyrazil ráno a byl jsem tam až do večera.“ (CzechGeekOnTheWay, 25)

Příroda. V přírodě občas rád pracuje jediný nomád, který uvedl tuto možnost: *„A někdy jako občas se stane, že potřebuji něco napsat a je to vyloženo jako článek, u kterého vím, že u něj nepotřebuju nic hledat nebo si najdu to dopředu. A vyrazím klidně do přírody a vezmu si jen tablet, ke kterému mám klávesnici a píšu většinou na něm. Takže vezmu tablet, vyrazím někam do přírody, tam sednu, napíšu to a zase se vrátím.“* (Matouš, 21)

Restaurace. Dan uvedl tuto možnost jako jediný a nijak ji dále nerozebíral.

24.3.3 Pracovní nástroje

Z výzkumu jasně vyplynulo, že ke své práci digitální nomádi potřebují specifické nástroje. K saturaci dat v této kategorii došlo velmi rychle, již u druhého rozhovoru.

Notebook. Je hlavním pracovním nástrojem všech digitálních nomádů. Notebook s internetovým připojením slouží k práci, ke komunikaci s klienty či spolupracovníky.

Telefon. Tři z digitálních nomádů také uvedlo, že používá k práci mobilní telefon.

„Já si vystačím s chytrým smartphonem, tím můžu třeba rychle reagovat na nějaké emaily, co mi přijdou.“ (Petr, 38)

Fotoaparát. Jelikož se Matouš mimo jiné živí také focením, používá taktéž fotoaparát.

Software. Aplikace, které často digitální nomádi využívají, se dají celkem výstižně popsat. *„...používám software dostupný online a zdarma. Pokud je to možné.“* (CzechGeekOnTheWay, 25)

„Takové ty klasiky, jako všichni, Skype, Slack, Chrome, mailový klient, něco na úpravu hudby, protože jsem začal nahrávat podcasty. Jako já si dost vystačím s těma online nástrojema v prohlížeči.“ (Dan, 28) Slack a Skype často zmiňovali také ostatní digitální nomádi. Tyto aplikace na komunikaci jsou velmi důležité, jelikož suplují face-to-face komunikaci, která není mezi digitálními nomády a klienty/spolupracovníky realizovatelná.

24.4 Digitální nomádství a volný čas

Co se týká trávení volného času, digitální nomádi tráví svůj volný čas koníčky a jinými aktivitami, jako běžní lidé.

Je však důležité si uvědomit, že se digitální nomádi většinou pohybují v zahraničí, tudíž velký podíl jejich volného času stráví cestováním, gastroturistikou a setkáváním se s přáteli/místními lidmi. Taktéž sportovní aktivity mají specifický nádech, protože v zahraničí se mohou věnovat takovým sportům, které není možné v České republice provozovat.

Zajímavostí je, jak vnímají někteří digitální nomádi přesuny z jednotlivých míst/čí zemí. Tato položka by měla patřit do vázaného času, ale někteří digitální nomádi ji zahrnují pod volný čas.

24.4.1 Trávení volného času

V kategorii Trávení volného času identifikujeme subkategorie cestování, gastro, sport, setkávání se, četba, projekty a přesuny. „*Akorát s tím, že tady je asi víc možností, co dělat. S tím, že člověk se může spolehnout, že zítra zase vyjde slunce, tak zase bude hezky, tak člověk si může ten den naplánovat, jako on chce. Ne tak, jak chtějí ti nahoře. (úsměv)*“ (David, 31)

Cestování. Jak jsme již uvedli v kategorii Důvody, cestování je jedním z ústředních pojmů, týkající se digitálního nomádství. Všichni digitální nomádi tak dost svého volného času tráví na různých výletech. *Viš, já když jsem na novém místě, tak já se rád jdu projít po tom novým městě a tak jako bloudím někde třeba hodinu.*“ (Dan, 28)

„Tak snažím se cestovat, převážně o víkendech, kdy mám ty dva dny, kdy nemusím pracovat.“ (CzechGeekOnTheWay, 25)

Gastroturistika. Jídlo uvedl jako koníček jediný digitální nomád. *„určitě ochutnávání jídla, taková gastroturistika.“* (Linda, 24)

Sport. CzechGeekOnTheWay a David tráví svůj čas aktuálně na Bali, tudíž oba chodí surfovat. *„A pak jsou to hodně nějaké sporty, posilovna.“* (Dan, 28)

Setkávání se. Sociální interakce s přáteli nebo místními lidmi je nedílnou součástí života digitálních nomádů. Setkávání zmiňuje v kontextu volného času každý digitální nomád. *„Jako na těch cestách, no tak určitě je tam velká část socializace, ať už taky s ostatníma nomádama nebo s místňákama.“* (Linda, 24)

„...a potom něco jako social life. Tím myslím přátelení se s lidma, komunikovat s nima.“ (CzechGeekOnTheWay, 25)

Četba. Někteří digitální nomádi se rádi věnují četbě, nejčastěji čtou oborovou literaturu, byznys články a nebo literaturu faktu. *„Je to četba, tu a tam. (...) No já čtu jenom jako skoro to, jak se to řekne, literaturu faktu. A jako takové ty věci okolo byznysu.“* (Dan, 28)

Četba je nedílnou součástí Matoušova života, jelikož mu čtení rozšiřuje slovní zásobu a rozvíjí vyjadřovací schopnosti, které jako novinář považuje. Sám si je toho vědom: „*Mám pocit, že k žurnalistice potřebuješ jenom praxi. Číst a psát. A pak ještě víc číst.*“ (Matouš, 21)

Projekty. Ve volnočasových aktivitách nalezneme zahrnuty také vedlejší projekty. „*Tak já se snažím rozjždět nějaké své projekty, takže je to práce na vlastních věcech.*“ (Dan, 28)
Podobné odpovědi nalezneme i u Matouše, Petra a Davida.

Přesuny. Volný čas a volné dny využívají digitální nomádi k dlouhým transportům. „*A nebo také přesuny do jiné země. To je k tomu tak nastavené, abych se mohl v pondělí připojit zase s kolegama z práce.*“ (CzechGeekOnTheWay, 25)

„*A nebo se přesunuju. Se tam prostě snažím nacpat přesuny, což v momentě, kdy někam přelítáváš a je to jenom hodina letu, tak to ten den úplně rozbije.*“ (Matouš, 21)

24.4.2 Vnímání víkendu

Vzhledem k flexibilitě digitálních nomádů a jejich zvyku přizpůsobovat si veškerý čas aktuální situaci, bylo zajímavé sledovat, jak vnímají digitální nomádi víkend. Během rozhovorů také přišla řada na vnímání dovolené, o kterém píšeme níže.

Pracovní. Někdo smyl hranice mezi víkendem a všedním dnem. „*Víš, já jsem trošku jako smyl... Já jako nemám tak striktní ten, to rozdělení mezi těma víkendama nebo dnama. (...) No jako nevdá mi pracovat o víkendu, ale někdy zase na víkend úplně vypnu, takže se to nedá říct.*“ (Dan, 28)

„*Jo, pracuju, ale né jako pravidelně, když prostě vím, že chci práci udělat, protože já hodně pracuju na sebe, takže to není takové, že šéf mi řekne, že musím. To já sama chci a cejtím, že musím, tak musím.*“ (Linda, 24)

U určitých povolání se může stát, že digitální nomád musí pracovat každý den. „*No, jako já v podstatě pracuji každý den. Jak jsem ti popisoval ten svůj den, tak takhle v podstatě vypadá každý můj den. Pokud teda nejsem někde jako na delší dobu, nebo nemám výlet nějaký delší s přítelkyní nebo se nějak nevěnuju jí.*“ (David, 31)

Toto nastavení taktéž vychází z podstaty Davidovy práce: „*...tak to by ani nešlo jako s povahou toho, co jako dělám. Ty kampaně na FB jedou v kuse a já prostě nemůžu mít volno, to není možné.*“

Nepracovní. Dva z digitálních nomádů naopak o víkendech nepracují, což dokládá tvrzení, že víkendový čas je pro ně čas na cestování: „*O víkendech nepracuji, pokud to není vyloženě*

nutné, v rámci nějakého projektu. Což poslední dobou nebylo, takže ne, o víkendech nepracuji.“ (CzechGeekOnTheWay, 25)

Objevilo se také pravidlo odpočinkové neděle. *„A mám to tak, že si na 99% případů držím striktní neděli, je to pravidlo, které jsem si nastavil už docela dávno, abych jako fakt odpočíval. Takže v neděli nedělám téměř nic, jako maximálně jsem ochotný udělat nějakou korekturu článku, který se má v neděli vydat, ale to je tak maximum.*“ (Matouš, 21)

24.4.3 Vnímání dovolené

Z výpovědí digitálních nomádů můžeme odvodit, že o dlouhodobější dovolené někteří z nich přemýšlí, ale celkový souhrn jejich dovolené je velmi nízký. Pro tuto skutečnost máme několik vysvětlení. Jak jsme vysvětlovali výše, David a také Petr vysvětlují, že povaha jejich práce jim nedovoluje se odpojit na delší dobu. Jiní by ani neuměli odpočívat tak dlouhou dobu. *„To jsem si vzal jako třítydenní dovolenou a byl jsem na Srí Lance. Byl jsem někde, kde vůbec není internet. Zhruba deset dní to bylo úplně super, to jsem jenom surfoval, jedl, četl a šnorchloval. A pak jsem zjistil, že už potřebuju něco nutně dělat a nemohl jsem. Takže jsem z toho reálně byl naštvanej.*“ (Matouš, 21)

Na závěr bychom také vyslovili domněnku. Skutečnost, že jsou nomádi neustále v pohybu a na cestě, kdy objevují a poznávají cizí kraje a kultury, velmi ovlivňuje jejich vnímání dovolené.

Linda například plánuje dovolenou, protože by ráda absolvovala pouť: *„No, jo, já si teda jako plánuju ted'ka třeba dovolenou. Já si plánuju pouť do Santiago de Compostela. Takže to jako si nebudu vůbec brát počítač a nic, takže jako tak si plánuju, ale to je vlastně poprvé, za celou tu dobu, co se chci jako tak odpojit.*“ (Linda, 24)

„Jako jo, přemýšlím o tom. Jako plánuju něco takového udělat, ale dýl jak čtrnáct dní to nebude. (...) A jinak jsem delší dovolenou neměl asi rok.“ (Petr, 38)

Digitální nomádi měli naposledy dovolenou před delší dobou. *„Hele já jsem měl asi jako poprvé dovolenou tenhle rok, za ty celé dva roky, co jsem to jako dělal.*“ (Dan, 28)

„Udělal jsem to na Vánoce, asi po dvou letech.“ (Matouš, 21)

„Ale kdybys chtěla jako nějaké datum, tak naposledy tak 2011.“ (David, 31)

24.5 Digitální nomádství a vázaný čas

Digitální nomádi se snaží o minimalizaci vázaného času. V těchto ohledech je vhodná pro pobyt jihovýchodní Asie. Protože se jedná o levnou oblast, člověk si tak může dovolit

například ubytování s úklidem. Specifická je Asie v kontextu vaření jídla, což také rozebíráme níže. Poslední kategorií, kterou budeme popisovat, jsou dopravní prostředky.

24.5.1 Bydlení

Matouš má nejraději ubytování, které šetří čas: „*Mám rád takové, kde nemusím nic řešit.*“ Všeobecně velmi záleží na dané zemi a situaci, například, jak dlouho se digitální nomádi hodlají zdržet.

Podnájem. Pokud se digitální nomádi hodlají zdržet delší dobu, nejčastěji alespoň měsíc v kuse, tak všichni využívají klasických podnájmů. „*Třeba teď na Bali mám jakože pokoj ve vile, kterou tady jako vlastní Češi. Je to jako přes kamarády zařízené a tak.*“ (David, 31)

Hotely. Mimo jiné se dá využívat také hotelů, což uvedli taktéž všichni ostatní nomádi. „*Takže tak, jako většinou závisí na délce, pokud to je do 14 dnů, tak je to nějaký hotel, nebo guesthouse.*“ (Matouš, 21)

Petr, který cestuje s manželkou, si také raději něco připlatí za hotel a hostelů nevyužívá.

Hostely. V hostelech se například jeden digitální nomád vyhýbá společným pokojům: „*Ne, to prostě nejde dohromady s prací. To se vylučuje.*“ (Matouš, 21)

Na druhou stranu jsou hostely místem setkávání se. „*Pokud vím, že v té destinaci platí nějaké vízové pravidlo, které je krátké a nejsem si jistý, jak dlouho tam zůstanu, tak spíš využívám – jo a taky když neznám moc lidí – tak hostely. Ubytovat se co nejlevněji a co nejbliž místa, odkud se dá pracovat a co nejbliž místa, odkud se dá potkat nejvíc lidí a s nima pak zažít nějaká dobrodružství.*“ (CzechGeekOnTheWay, 25)

AirBnB. Tuto možnost uvedl Dan. V době rozhovoru přes službu AirBnB bydlel také Matouš v Melbourne.

24.5.2 Jídlo

Co se týká vaření jídla, velmi záleží, v jaké oblasti se člověk nachází. V jihovýchodní Asii se všeobecně nevaří. Jídlo je tam velmi levné, navíc byty a ubytování ve velké většině případů nemají vůbec kuchyně. „*Na cestách je ten problém, že nechceš pořád kupovat takové ty věci, které použiješ jen jednou, ale pak ti zbydou, jako oleje a koření.*“ (Dan, 28)

Restaurace. Do restaurací chodí většinou všichni digitální nomádi. „*No v Asii se to jako ani nevyplatí. Tam si můžeš dát jídlo na ulici za 40 nebo 50 korun, takže jenom ten čas, který by tím člověk strávil, tím vařením. To je neefektivní.*“ (Dan, 28)

Stejnou odpověď dostáváme i od Lindy, Davida a Matouše. *„Tam jako jídlo na ulici stojí 40 Kč a když jdeš nakupovat na trh, tak by tě ty věci na vaření stály 30 Kč. Takže se to nevyplatí, navíc ten čas, co bys tím strávila, ten můžeš věnovat práci nebo odpočinku.“* (Matouš, 21)

Domácí jídlo. Doma si jídlo digitální nomádi vaří pouze v případě, pokud se to vyplatí. *„Jo, dneska jsem pro sebe vařil, asi tak po milionech let. (...) Tady se naopak vaří hodně. Jo, tady je draho a je to způsob jak udržet finance nějak na uzdě.“* (Matouš, 21)

24.5.3 Dopravní prostředky

Digitální nomádi samozřejmě v duchu minimalismu nevlastní žádné dopravní prostředky, vše si půjčují nebo pronajímají. Závisí to opět hodně na dané zemi.

Motoriky. V Asii je motorka nejčastější dopravní prostředek, který digitální nomádi využívají při přesunech po městech a na kratší vzdálenosti. *„No a jinak v městech, tak třeba ve Vietnamu jsem si všude půjčoval motorku a Vietnam je na motorky stavěný na 100%.“* (Matouš, 21) O motorkách se zmiňují také všichni ostatní digitální nomádi.

Autobus. *„Prostě tak normálně, co známe z Česka.“* (Linda, 24)

Vlak. Vlak zmiňuje jako jediná ze všech digitálních nomádů Linda.

Letadlo. Letadlo využívají k cestování všechno digitální nomádi, především na dlouhé vzdálenosti, ale někteří letecké dopravy využívají co nejvíce i na vnitrostátních přesunech mezi městy. *„Obecně v Asii zásadně lítám, jako pokud se přesunuji mezi městama i vnitrostátně. Protože tam je možnost jet autobusem, což je cesta, která trvá sedm hodin. A ano, ušetří to nějaké peníze, ne moc. Ale hlavně ti to zabere strašně moc času, a i když jedeš přes noc, tak vlastně ten den potom nejsi schopná nic dělat. Takže obecně v Asii hodně lítám, i v Evropě. Dlouhé přesuny se prostě s prací neslučujou.“* (Matouš, 21)

Taxi. Taxislužby využívá na cestách Dan, konkrétně nejde jen o klasickou taxislužbu, ale o službu Uber.

Kolo. Matouš k dopravě využívá také kolo, především v Evropě.

24.6 Tekutost nomádství

Ze soustavné analýzy před nás vystoupilo také několik kategorií, které mají až postmoderní nádech. Je zcela jasné, že digitální nomádi plánují krátkodobě, u skutečných digitálních nomádů jsme identifikovali absenci domova, tak, jak tomu je u historické podoby kočovnictví. Velkým problémem se pak zdá navazování a udržování vztahů.

24.6.1 Budoucnost

Znakem nomádského stylu života je fakt, že digitální nomádi neplánují svůj život příliš dopředu. Běžné je, že tito lidé plánují zhruba na dobu platnosti víza v určité zemi.

Krátkodobé plánování. Plánování nomádů je jednoznačně krátkodobého charakteru. „*Takže moje budoucnost plánuju tak zhruba na měsíc. Samozřejmě, že mám dlouhodobější plány, třeba bych se chtěl vrátit na léto do České republiky, ale jinak ne.*“ (CzechGeekOnTheWay, 25)

24.6.2 Domov

Během našeho výzkumu vyplula na povrch kategorie, kterou jsme v počátku opomněli. U čtvrtého rozhovoru jsme narazili na aspekt domova, jeho (ne)existence a vnímání jeho podstaty: „*Protože ten termín digitální nomádství je skutečně vázaný na to, že seš nomád a nemáš reálný domov.*“ (Matouš, 21)

V prvních třech rozhovorech data o domově úplně chyběla, museli jsme se proto s těmito digitálními nomády znovu spojit a doptat se na potřebné věci.

Absence domova. Matouš, David a CzechGeekOnTheWay nikde žádný fyzický domov nemají. „*Pokud nepočítáme pokoj u rodičů, tak domov nemám.*“ (CzechGeekOnTheWay, 25)

David je například na cestách od ledna 2015 a také od té doby také nemá domov: „*Já říkám, že domov je tam, kde mám baťoh (úsměv).*“ (David, 31)

Petr, který v současné době cestuje po Asii s manželkou, vlastní nemovitost v Praze, kde mají také psa: „*My máme doma psa, a tak jsme potřebovali to nějak zařídit, zařídit, kdo se nám o něj bude starat. (...) Jinak s tím psem, nabídli jsme někomu možnost bydlet u nás doma, s tím, že tam může být zadarmo a bude se nám starat o psa.*“ (Petr, 38)

Vnímání domova. Vnímání domova je značně rozmanité, jedná se o velmi subjektivní subkategorii. „*A fakt vnímám, že kde se zrovna cítím dobře, tak jsem doma. Tohle je dovednost, která se dá naučit. Jo, že jsem se prostě naučil, že třeba tady, kde teď jsem, tak se cítím doma. A to jsem tu přijel včera. Jo, je to o prožívání. A je to i o tom, že jsem schopnej se vrátit do nějaké své rutiny. Jo, že jako jsem schopen dát si dobrou kávu, že jsem schopen udělat práci, kterou potřebuju. Nemusím řešit nějaký zbytečnosti, kraviny. A vlastně si jako jedu svůj běžný denní režim.*“ (Matouš, 21)

„*Pro mě je domov dům a zahrada rodičů, a také město kde jsem vyrůstal a mám zde mnoho kamarádů a hlavně rodinu. Během cestování říkám: "Jdu domů", a v tu chvíli je pro mě*

domov zrovna místo kde bydlím na cestách, ale opravdový domov je v Čechách.“ (CzechGeekOnTheWay, 25)

„Pro mě domov jako asi úplně není. Je to spíš o tom, že ho hledám. Tak jak jsem popisoval předtím. Částečně jsem si myslel, že jsem ho našel v Thajsku, částečně tady na Bali, pak se mi líbil jeden ostrov na Filipínách. A myslím si, že to je i o tom, že domov tvoří rodina, kterou zatím nemám, takže kde bude potom ta rodina, tak tam bude i domov.“ (David, 31)

24.6.3 Negativa

Další identifikovanou kategorií jsou negativa nomádského stylu života. Je třeba upozornit, že jsou zde zahrnuty některé stejné kategorie jako u důvodů. K tomuto postupu jsme se uchýlili, jelikož záleží přesně na kontextu a vnímání daným digitálním nomádem. Co jeden digitální nomád vnímá pozitivně, jiný může vnímat negativně. Zvýšenou pozornost níže věnujeme kategorií vztahů, kterou opakovaně zmiňují všichni nomádi v různých situacích. Kategorie vztahů se zdá být jednou z nejdůležitějších pro celý výzkum.

Vztahy. Ztrátu a oslabení sociálních vazeb zmiňují všichni nomádi. Jejich styl života ovlivňuje veškeré jejich vztahy. Poznamenány jsou rodinné, partnerské, přátelské i pracovní vztahy s lidmi v České republice. Určitým specifikům se ale ani nevyhnou jejich vztahy, které vznikají na cestě. Ať už se jedná o místní lidi, nebo ostatní cestovatele a digitální nomády.

„...je třeba těžké navázat pevné přátelství. (...) A potom je nevýhoda v navazování nějakých dlouhodobějších vztahů, mezi holkou a klukem.“ (CzechGeekOnTheWay, 25)

I když digitální nomád cestuje v páru, taktéž mluví o vztazích: *„Ztráta sociálních vazeb, ztráta kamarádů, když seš dlouho pryč a neudržíš s nima kontakt přes Skypem tak je to potom divný a blbý.“* (Linda, 24)

„...bud' člověk cestuje v páru, což je samozřejmě jako ideálka. Pokud ne, což je můj případ, tak partnerský život je velmi omezen. A tak samo nějaké hlubší přátelství, protože člověk se pořád přesouvá. Je sice skvělé, že pak člověk, se kterým jsem byl měsíc v Thajsku, že se s ním pak potkám tady na Bali, ale určitě tam nevznikají takové přátelství, že by si tam člověk odložil dítě, že by se mohl na ně spolehnout, když bude nemocný.“ (David, 31)

Vztahy navázané na cestách charakterizuje mělkost a krátkodobost. *„Ale je to i s těmi místními, jako je to o tom, že si najdeš kamarády a za měsíc jim zase řekneš hele, tak čau, tak já jdu. A pořád to absolvuješ dokola.“* (Dan, 28)

Můžeme to zevšeobecnit, je to vždycky něco za něco: „*Prostě v momentě, kdy si chceš cestovat po světě a žít takovým životním stylem, tak musíš něco obětovat. A to něco jsou, a v podstatě nejčastěji nějaké kontakty, kamarádství a přátelství. (...) No a potom největší průser, tak to jsou partnerské vztahy. (...) A jako fakt, když chceš žít tím skutečným nomádkým životním stylem... (...) ...tak jediná možnost partnerskýho soužití je člověk, který žije stejný životní styl.*“ (Matouš, 21)

Materiálno. Jeden digitální nomád považuje absenci materiálu za negativum: „*...že s sebou nemám moc věcí, abych se vlezl do jednoho batohu, tak mi chybí občas nějaké věci.*“ (CzechGeekOnTheWay, 25)

Flexibilita. V určitých ohledech se dá nutnost flexibility považovat za nevýhodu: „*Další negativum je, že se musím vcelku rychle rozhodovat, co se týká ubytování, tak bych měl ubytování co nejlevnější.*“ (CzechGeekOnTheWay, 25)

Komunita. Další kategorie, kde velmi záleží na vnímání. Matouš zmiňuje v negativním slova smyslu profesní hledisko a ztrátu byznys kontaktů. „*A občas je nevýhodou, že některý klienti to nejsou schopní akceptovat, tuhle práci. Takže člověk může přijít o klienty a musí s tím počítat.*“ (Petr, 38)

25 Shrnutí analytické části

V rámci magisterské diplomové práce jsme se věnovali biografickému výzkumu digitálního nomádství v České republice. Výzkum probíhal formou rozhovorů s šesti digitálními nomády českého občanství. Na základě výzkumu jsme za pomoci otevřeného kódování sestavili seznam 17 kategorií a 69 subkategorií. Výzkum je tematicky dělen na šest částí.

Digitální nomádství je fenomén opravdu velmi mladý. Silnou inspirací pro tento životní styl vidíme v knize Čtyřhodinový pracovní týden do amerického autora Tima Ferrisse, která poprvé vyšla v České republice v roce 2010. Tato kniha pojednává o stylu života, kdy nemáme trávit celé dny v práci, pracovat odkudkoliv na světě a stát se „novým bohatým“. Timothy Ferriss tedy nemluví o digitálním nomádství. Nejdříve od roku 2010 se digitální nomádi poprvé setkávají s tímto stylem života.

Po fázi seznámení se s digitálním nomádstvím přichází realizace, což je dlouhodobější proces, trávající nejčastěji jeden až dva roky. Digitálním nomádem se ve většině případů nedá stát přes noc. Člověk musí získat práci, nebo si vytvořit podmínky pro tzv. práci na dálku. Z tohoto důvodu vykonávají všichni naši komunikační partneři nezávislá povolání, tudíž nejsou

zaměstnanci.

Základním předpokladem pro životní styl digitálního nomádství je pohyb. Všichni komunikační partneři uvádí cestování jako svůj koníček nebo jako hlavní důvod, proč se rozhodli žít jako digitální nomádi.

V průběhu analýzy si nešlo nevšimnout hlavního tématu, které se vine každým rozhovorem a ovlivňuje veškeré aspekty života digitálních nomádů. Tímto hlavním tématem je právě zmiňovaný pohyb. Pohyb je totiž změna, flexibilita a svoboda. Pohyb znamená vývoj, posun kupředu, možnost učit se. Pohyb je prostorem pro všechno nové, nepoznané a nečekané.

Pohyb ze své podstaty vylučuje stereotyp a rutinu a je opakem ustrnutí na jednom místě. Pohyb neznamena útek, obnáší spíše aspekt hledání. Život digitálních nomádů je pohyblivý.

Překvapivým závěrem je, že celkem pět digitálních nomádů uvedlo, že důvodem pro žití jako digitální nomád, je počasí. Tuto skutečnost můžeme vysvětlit tak, že digitální nomádi jsou citliví na špatné počasí a nejčastěji odjíždějí z České republiky, když zde probíhá zima.

Svoboda pro digitální nomády znamená velkou hodnotu a je také důvodem, proč si lidé vybírají tento životní styl. Zajímavý vztah mají digitální nomádi k materiálu. Všichni digitální nomádi žijí pouze s minimem věcí, jejich subjektivní vnímání této zkušenosti se velmi liší. Někdo to vidí jako pozitivum a označuje sám sebe pojmem „minimalista“, jiné osoby zase zmiňují absenci komfortu a výběru z více možností.

Jednou z nejdůležitějších kategorií, identifikovaných v celém výzkumu, jsou vztahy. Vztahy řadíme do kategorie Negativ, protože dlouhodobý pohyb a časté přesuny z místa na místo zabraňují digitálním nomádům navazovat a upevňovat hlubší vztahy. To se týká jak rodinných, přátelských i partnerských vztahů. Digitální nomádi jsou ve většině případů individuality. Dvěma digitálními nomády se daří dlouhodobě cestovat s partnery, ostatní žijí buď sami, nebo jsou v počátku vztahu.

Významnou identifikovanou kategorií je Výběr země. Digitální nomádi vybírají země na základě vízové politiky, dostupnosti kvalitního internetového připojení, porovnání životních nákladů, možností volnočasového využití. Určitou roli může hrát také doporučení ostatních digitálních nomádů a cestovatelů. Tři digitální nomádi uvádí, že důvodem jejich přesunů do jiné země je končící vízum. Z tohoto hlediska taktéž digitální nomádi plánují veškeré aktivity dopředu maximálně na jeden měsíc.

V tematické části Digitální nomádství a pracovní čas jsme odhalili taktéž zajímavé

skutečnosti. Všichni digitální nomádi pracují v oblasti svobodných povolání. Jejich práce se vyznačuje tím, že je nezávislá na místě, mohou ji vykonávat na dálku.

Všichni digitální nomádi zmiňují, že mají flexibilní pracovní dobu, tudíž si mohou organizovat nejen pracovní, ale také veškerý svůj čas. Toto s sebou nese vysoké nároky na organizaci času, na což také digitální nomádi upozorňují. Co se týká místa výkonu práce, občas pracují všichni digitální nomádi v coworkingových centrech, kavárnách a doma. Digitální nomádi naopak vyvracejí zavedený mýtus práce „z pláže.“

Mezi základní pracovní nástroj všech digitálních nomádů patří notebook s internetovým připojením. Často také zmiňují telefon, ve specifických případech fotoaparát. Tento poznatek potvrzuje naše tvrzení, že jejich práce se dá dělat odkudkoliv, jediným omezením je elektrická energie a internet.

V kontextu volného času můžeme říct, že digitální nomádi nemají odlišné zájmy od běžné populace, nicméně mají rozhodně větší škálu možností a vyžití. Mohou především provozovat sporty, které nelze provozovat v ČR, ochutnávat jídla a vidět místa, která v rodné vlasti taktéž ne. Co se týká organizace jejich týdenního harmonogramu, jde o velice proměnlivou záležitost. Ve většině případů se stírají rozdíly mezi pracovními dny a víkendem, specifický mají taktéž postoj k dovolené.

V kontextu vázaného času z rozhovorů vyplývá jasná snaha digitálních nomádů o minimalizaci tohoto času. Jedná se především o čas dojíždění do práce, který je u většiny digitálních nomádů nulový. Digitální nomádi věnují také velmi málo času péči o domácnost. Většinou totiž využívají krátkodobých ubytování s úklidovou službou. Většina nomádů si také nevaří, jelikož se jim to v zemích, pokud vyberou tu levnější, nevyplatí.

Všeobecně je důležitým aspektem něco, co bychom mohli popsat jako work-life balance. Jde o minimalizaci vázaného času. V oblasti pracovního času se digitální nomádi snaží nepracovat zbytečně moc a hlavně být efektivní. Na druhé straně je jejich cílem maximalizace volného času.

26 Diskuze

Na následujících řádcích přinášíme diskuzi a možné spojnice mezi teoretickou a analytickou částí této magisterské diplomové práce. Jak jsme si nastínili především v kapitole Nomádství jako pojem, nomádství definujeme jako „*skupiny chovatelů dobytka, popř. lovci a sběrači, kteří se stěhují se stády, nebudují si trvalá sídla, v rámci určitého území putují v závislosti na*

klimatických podmínkách.“ (Všeobecná encyklopedie 1996: 125)

Osoby, které se zúčastnily našeho výzkumu, o sobě mluví jako o digitálních nomádech. Slovo „nomád“ v tomto termínu odkazuje k historické podobě kočovného stylu života. V tradiční definici nomáda můžeme identifikovat pět základních kategorií, charakterizující tento způsob života. Jsou to obživa, pohyb, absence trvalého domova, počasí a komunita. Na následujících řádcích můžeme využít komparace a indukce a pokusit se tak vystihnout základní podstatu digitálního nomádství.

Jak vyplývá z našeho výzkumu, všechny výše zmíněné kategorie také identifikujeme u digitálních nomádů. Digitální nomádi jsou pracující, vysoce mobilní osoby, žijící dlouhodobě bez trvalého domova a mezi důvody jejich přesunů může patřit také vliv počasí. Tradičně se nomádi přesunují ve skupinách, nicméně tady můžeme spatřovat rozdíl. Digitální nomádi jsou většinou individualizované jednotky. Použití termínu „nomád“ tudíž má své opodstatnění, není žádnou náhodně zvolenou metaforou.

Přídavné jméno „digitální“ v termínu digitální nomádství odkazuje ke skutečnosti, že nomád pracuje na cestách za pomoci nových komunikačních technologií a internetu. Počítač a internet jsou jediné nutné pomůcky k vykonávání jejich práce.

V nejužším slova smyslu pak je digitální nomád člověk, který se dlouhodobě pohybuje z místa na místo, bez nutnosti vytvořit si trvalý domov, jenž během svých přesunů pracuje tzv. na dálku, aby si udržel příjem na vyšší úrovni než vydaje.

Přídavné jméno „digitální“ v termínu digitální nomádství odkazuje ke skutečnosti, že nomád pracuje na cestách za pomoci nových komunikačních technologií a internetu. Počítač a internet jsou jediné nutné pomůcky k vykonávání jejich práce.

Kočovný styl života hrál v průběhu historie důležitou roli. Nejprve stál na počátku, při vzniku prvních společností. S příchodem moderních společností ale došlo k potlačení kočovného stylu života. Život nám začaly řídit rozsáhlé a složité státní aparáty, organizace a instituce. Povaha takové podoby modernity se snaží zakonzervovat společnost. Lidská svoboda je omezena. (Foucault 2000: 345 – 348)

Návratu kočovného stylu života silně napomáhá současná situace ve společnosti, často označovaná autory jako pozdně moderní. K tomuto období se váže několik charakteristik. Tím, jak vzrůstá počet osob zaměstnaných (až 2/3 všech pracujících) v terciálním sektoru, rozšiřují se také možnosti, jak vykonávat práci na dálku. Daniel Bell v tomto kontextu mluví o postindustriální společnosti. Všichni účastníci našeho výzkumu pracují v terciálním sektoru,

postindustriální společnost tedy přinesla mnohé příležitosti k rozšíření digitálního nomádství.

Z výsledků analýzy vyplývá, že základním tématem digitálního nomádství je pohyb. Zde můžeme vidět možnou paralelu k Baumanově Tekuté modernitě. Bauman totiž spojuje tekutiny s mimořádnou pohyblivostí. Na základě „tekutosti“ jako vlastnosti se snaží postihnout celou podstatu modernity. Společnost od začátku inklinuje ke zbavení se všeho nehybného a ustrnulého. Zdá se, že doopravdy končí nadvláda nadřazenosti a neomezené vlády usedlých lidí. (Bauman 2002: 27) Nomádstvá elita by měla začít převládat nad usedlostí.

Dle Baumana mají nomádi, v našem případě digitální nomádi, jedno významné aktivum moci. Tím je cestování nalahko. (Bauman 2002: 28) Digitální nomádi jsou doopravdy nezávislí na materiálu a žijí s minimem věcí.

Další mocenskou taktikou, kterou digitální nomádi využívají, je umění úniku a vyklouznutí. (Bauman 2002: 24 – 25) V pravém okamžiku se totiž dokáží ztratit z dosahu mocenských pák. Digitální nomádi tak ve správný okamžik obratně mizí z dosahu mocenských aparátů, především pak, když jim končí vízum v dané zemi.

Digitální nomádi také využívají ve svůj prospěch odtržení prostoru a času, co pojmenováváme jako devalvace prostoru. (Bauman, May 2010: 137) Nehmotné informace se přesouvají velkou rychlostí a jsou nezávislé na fyzických nositelích.

Velkým faktorem, který sehrál ve vzniku digitálního nomádství roli, je proces globalizace. Digitální nomádi z ekonomického hlediska využívají sociálních nerovností mezi Českou republikou a méně vyspělými zeměmi. Digitální nomád by se měl totiž přesouvat do levnějších zemí za účelem úspory finančních prostředků. To znamená, že digitální nomád může pracovat méně a maximalizovat tím svůj volný čas. Troufáme si taktéž tvrdit, že toto je skutečnost, kterou pojmenováváme jako společnost volného času.

Digitální nomádství je také jevem, který napomáhá k naprosté redefinici představy o instituci práce. (Giddens 2013: 146) Dříve jsme si nedokázali takový způsob práce představit, ale dnes se již stává běžnou praxí a sami zaměstnavatelé nabízejí práci na dálku jako standardní postup organizace práce.

V procesu globalizace je nepřehlédnutelná také jeho technologická rovina. Vznik nových a moderních technologií ovlivňuje způsob, jakým si uspořádáváme celý život. (Suša 2010: 22) Existence digitálního nomádství je ve své podstatě zcela závislá na nových technologiích, konkrétně na výpočetní technice a internetu a při přechodu na tento životní styl jsme nuceni přeorganizovat celý náš život. Nové technologie jsou tak bezesporu nositeli celých nových

životních stylů, které jsou závislé na jejich využívání. (Lipovetsky in: Juvín, Lipovetsky 2012: 49)

Dle výkladu globalizace jako vše spojující technologické komunikace, došlo díky extenzím našeho nervového systému ke zrušení prostoru a času. (McLuhan 2011: 16) Svět se sevrkl na pouhou „velikost vesnice.“

McLuhan tvrdil, že moderní komunikace nám umožní vyměňovat si názory a sdílet informace. Aspektem „sdílení informací“ můžeme dle našeho názoru myslet i „sdílení pracovních informací, duševního vlastnictví.“ Globální vesnice tak nestírá pouze geografické, politické a národní bariéry, nicméně také limity omezující práci.

V Maffesoliho díle O nomádství nalezneme doslovnou paralelu k Baumanově konceptu tekuté modernity. To pro nás ale není až tak podstatné. Důležité je, že se nomádství stalo evidentním faktem. (Maffesoli 2002: 16) Nomádství je tady a vzalo na sebe podobu technologicky determinovaného digitálního nomádství. Maffesoli návrat nomádství avizoval. Nomádství a prastarý archetyp tuláka totiž považuje za nečasovou strukturu, která se na různých místech aktualizuje skrze nepatrné projevy. (Maffesoli 2002: 16-17)

ZÁVĚR

V naší magisterské diplomové práci jsme se pokusili o prozkoumání fenoménu digitálního nomádství. Na začátku jsme byli hodně optimističtí, nicméně na konci naší práce bude nutné kriticky přistoupit k výsledkům. Digitální nomádství je jev, kterým se doposud nikdo nezabýval. Z tohoto pohledu vnímáme negativně absenci jakékoliv optiky, od které by se dalo odrazit. Začali jsme u čistého stolu a nyní máme před sebou práci, u které z tohoto důvodu sami vnímáme určitou nekompaktnost a roztržitost. Snažili jsme se pojmout celostně určitý fenomén, nicméně by možná výzkumu prospělo jeho zúžení a zaměření se na dílčí téma.

Na druhou stranu si nemyslíme, že bychom v našem výzkumu selhali. Podařilo se nám analyzovat a identifikovat mnoho kategorií, z nichž některé vykazují opravdu zajímavé výsledky. Tato práce by se mohla stát inspirací pro naše následovníky, kteří by se rozhodli zabývat digitálním nomádstvím. Pro ilustraci můžeme uvést příklad potenciálně silných témat vhodných k dalšímu rozpracování. Patří mezi ně určitě vztahy, domov, absence materiálna nebo vztah k budoucnosti.

V této práci jsme se tedy pokusili odpovědět na hlavní výzkumnou otázku, co je to digitální nomádství. Podařilo se nám identifikovat základní kategorie, ale za pomoci dokončené zakotvené teorie jsme na hlavní výzkumnou otázku neodpověděli. Až v průběhu realizace analýzy jsme si totiž uvědomili, že zakotvená teorie není úplně vhodnou strategií pro náš výzkumný záměr. Nakonec jsme se pokusili odpovědět na hlavní výzkumnou otázku za pomoci indukce a komparace, nicméně to považujeme pouze za hrubý pokus, ze kterého vzešla charakteristika digitálního nomáda jako člověka, který se dlouhodobě pohybuje z místa na místo, bez nutnosti vytvořit si trvalý domov, jenž během svých přesunů pracuje tzv. na dálku, aby si udržel příjmy na vyšší úrovni než výdaje.

Jedna z vedlejších výzkumných otázek, na kterou jsme hledali odpověď, byla: Kdo jsou digitální nomádi? Pátrali jsme po vybraných charakteristikách a na tuto otázku se nám podařilo odpovědět v kapitole Charakteristika výzkumného vzorku. Soustředili jsme se především na hlavní identifikátory jako povolání, vzdělání, zájmy a životní filosofie.

Další výzkumnou oblastí bylo popsat digitální nomádství jako styl života, s tím, že jsme se především zaměřili na témata pracovního, volného a vázaného času. Pomocí biografických

nestrukturovaných hloubkových rozhovorů jsme získali potřebná data. V rámci biografického zaměření výzkumu jsme komunikační partnery vybízeli ke vztáhnutí tématu na svůj vlastní život a své vlastní zkušenosti. V kontextu výsledků výzkumu se domníváme, že jsme postihli základní analytické kategorie stanovené v rámci sociologie životního stylu. U kategorií jsme se snažili jít dostatečně do hloubky problému a upozornit na všechny důležité poznatky.

SEZNAM LITERATURY

BAUMAN, Zygmunt. Tekutá modernost. 1. vyd. Překlad S Blumfeld. Praha: Mladá fronta, 2002. Myšlenky (Mladá fronta). ISBN 80-204-0966-1.

BAUMAN, Zygmunt a Tim MAY. Myslet sociologicky: netradiční uvedení do sociologie. 2. vyd. Překlad Jana Ogrocká. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2010. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 978-80-7419-026-1.

BELL, Daniel. The coming of post-industrial society: a venture in social forecasting. 3. New York: Basic books, 1973. ISBN 0786724730.

BOURDIEU, Pierre. Teorie jednání. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 1998. ISBN 80-718-4518-3.

BROUK, Bohuslav, DEBNÁR, Viktor A (ed.). Životní sloh. Vyd. 1. Brno: Barrister, 2010. ISBN 978-80-87029-88-6.

DUFFKOVÁ, Jana, Lukáš URBAN a Josef DUBSKÝ. Sociologie životního stylu. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. Vysokoškolské učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-123-6.

FERRISS, Timothy. Čtyřhodinový pracovní týden: nemarněte celé dny v práci, žijte kdekoli a staňte se "novým bohatým". Vyd. 1. Brno: Jan Melvil, 2010. Žádná velká věda. ISBN 978-80-87270-02-8.

FOUCAULT, Michel. Dohlížet a trestat: kniha o zrodu vězení. Překlad Čestmír Pelikán. Praha: Dauphin, 2000. Studie (Dauphin). ISBN 80-860-1996-9.

GIDDENS, Anthony. Důsledky modernity. 3. vyd. Překlad Karel Müller. Praha: Sociologické nakladatelství, 2010. Post (Sociologické nakladatelství). ISBN 978-80-7419-035-3.

GIDDENS, Anthony. Unikající svět: jak globalizace mění náš život. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství, 2000. Post (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-858-5091-5.

GIDDENS, Anthony, SUTTON, Philip W (ed.). Sociologie. Vyd. 1. Praha: Argo, 2013. ISBN 978-80-257-0807-1.

HEBDIGE, Dick. Subkultura a styl. V Praze: Dauphin, 2012. ISBN 978-80-7272-197-9.

HENDL, Jan. Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace. 3. vyd. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0219-6.

JANDOUREK, Jan. Slovník sociologických pojmů: 610 hesel. Vyd. 1. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-3679-2.

JUVIN, Hervé a Gilles LIPOVETSKY. Globalizovaný Západ: polemika o planetární kultuře. V českém jazyce vyd. 1. Praha: Prostor, 2012. Střed (Prostor). ISBN 978-80-7260-265-0.

KAUFMANN, Jean-Claude. Chápající rozhovor. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2010. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 978-80-7419-033-9.

MAFFESOLI, Michel. O nomádství: iniciační toulky. V českém jazyce vyd. 1. Překlad Josef Fulka. Praha: Prostor, 2002. Střed (Prostor). ISBN 80-726-0069-9.

MAKIMOTO, Tsugio a David MANNERS. Digital nomad. New York: Wiley, 1997. ISBN 04-719-7499-4.

MARTUCCELLI, Danilo. Sociologie modernity: itinerář 20. století. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2008. Sociologická řada. ISBN 978-80-7325-145-1.

MCLUHAN, Marshall. Jak rozumět médiím: extenze člověka. 2., rev. vyd., V Mladé frontě 1. Překlad Miloš Calda. Praha: Mladá fronta, 2011. Strategie. ISBN 978-80-204-2409-9.

MEZŘICKÝ, Václav (ed.). Perspektivy globalizace. Vyd. 1. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-846-3.

PECHAR, Jří. Být sám sebou. Vyd. 1. Praha: Hynek, 1995. Krov. ISBN 80-859-0613-9.

PETR KOKAISL .. [ET AL.]. Manželství a rodina obyvatel Kavkazu a Střední Asie. V Praze: Nostalgie, 2011. ISBN 80-254-9365-2.

PETRUSEK, Miloslav. Základy sociologie. Praha: Akademie veřejné správy, 2009. ISBN 978-80-87207-02-4.

REICHEL, Jří. Kapitoly metodologie sociálních výzkumů. Vyd. 1. Praha: Grada, 2009. Sociologie (Grada). ISBN 978-80-247-3006-6.

SAMUELSON, Paul Anthony a William D NORDHAUS. Ekonomie: 18. vydání. Vyd. 1. Překlad Martin Gregor. Praha: NS Svoboda, 2007. ISBN 978-80-205-0590-3.

SEDLÁKOVÁ, Renáta. Výzkum médií: nejužívanější metody a techniky. Vyd. 1. Praha: Grada, 2014. Žurnalistika a komunikace. ISBN 978-80-247-3568-9.

STRAUSS, Anselm L a Juliet M CORBIN. Základy kvalitativního výzkumu: postupy

a techniky metody zakotvené teorie. Vyd. 1. Boskovice: Albert, 1999. SCAN. ISBN 80-858-3460-X.

SUŠA, Oleg. Globalizace v sociálních souvislostech současnosti: diagnóza a analýza. Vyd. 1. Praha: Filosofia, 2010. Filosofie a sociální vědy. ISBN 978-80-7007-320-9.

SYNEK, Miloslav a Eva KISLINGEROVÁ. Podniková ekonomika. 5., přeprac. a dopl. vyd. Praha: C.H. Beck, 2010. Beckovy ekonomické učebnice. ISBN 978-80-7400-336-3.

URBAN, Lukáš. Sociologie. 1. vyd. Praha: Eurolex Bohemia, 2006. ISBN 80-868-6145-7.

Velký sociologický slovník. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 1996. ISBN 80-718-4164-1.

Akademický slovník cizích slov: [A-Ž]. Dotisk. Praha: Academia, 1997. ISBN 80-200-0607-9.

Všeobecná encyklopedie ve čtyřech svazcích. 1. Praha: Encyklopedie Diderot, 1996. ISBN 8085841177.

SEZNAM INTERNETOVÝCH ZDROJŮ

International Telecommunication Union. ICT Facts and Figures: The world in 2015 [online] [cit.2016-03-23].

Dostupné z: <http://www.itu.int/en/ITUUD/Statistics/Documents/facts/ICTFactsFigures2015.pdf>